

Transcriptie Interview de heer W.F.J. Edelaar, 21 december 2020

Inhoudsopgave:

Pagina

- 1-2 Grootouders vaderskant, verhaal geboortedatum opgeschoven, familie moeder
- 3-5 Oorlog, dood vader, gezin, verzetsdaden, dames Edelaar, Lange Mare
- 6-10 Paters Hartebrugkerk, buurt Lange Mare
- 11-14 Lagere school, tekening. Naoorlogse sinaasappel, banana
- 14-16 Gebroken arm, Academisch ziekenhuis, lang niet op school, kostschool Roosendaal
- 17-19 Sigaren roken voor moeder, foto's laten zien en vertellen, tambour-maître
- 19-21 Wiskunde, leraar Bonaventura, integrale lesmethode onderwijs, doceren TU Delft
- 21-22 Perikelen nieuw huis, nagekomen informatie per mail
- 23-25 Kopieën van meegekregen foto's en tekening

I: 21 december 2020, interview Stem van Leiden met de heer Edelaar.

Mijn eerste vraag is: u heeft uw grootouders aan vaderskant niet goed gekend, maar welke verhalen kent u wel uit de overlevering, wat u verteld is?

G: Nou ja, het enige, niet goed gekend, ik heb ze helemaal niet gekend. Mijn opa [Arie Edelaar, geb. Alkemade 9-9-1861 als zoon van Krijn Edelaar en Maartje Tulen; overl. Leiden 19-1-1926] woonde in Hazerswoude-Rijndijk; daar had hij dan de varkenshouderij en de meelmolen, maalmolen, De Goede Hoop [meelfabriek De Hoop, Rijndijk 160, gebouwd in en geopend op 24-10-1908, verkocht 1911 aan een coöperatie; het herenhuis en varkensstallen en veel woonhuizen verkocht 1922, waarna Arie Edelaar op het adres Oude Singel 68 in Leiden ging wonen], en daar is dat gezin van mijn vader dus opgegroeid. Katholieke ouders waren dat, een katholiek gezin was dat, en het was een groot gezin, nou ja, toen de oudste zoon [Quirinus Jacobus Edelaar] 12 was, is hij het huis uit gegaan omdat hij noch de varkenshouderij en de molen wilde, noch naar het seminarium wilde. Hoe hij in Amsterdam terecht is gekomen weet ik niet, ook niet uit overleveringen, maar hij is daar terechtgekomen. Dat weet ik ook alleen uit overleveringen, want hij is helemaal uit de familieband geraakt, getrouwd geweest, heeft kinderen gekregen. En een, twee jaar daarna was mijn vader [Wilhelmus Jacobus Edelaar, geb. Hazerswoude 27-3-1894] de oudste die van de lagere school kwam, die was aan de beurt. En die heeft dan gekozen voor Rolduc, dat is het kleinseminarie in Limburg. Daar is hij naartoe gegaan en toen kwam de volgende zoon, weer een jaar daarna - ze zaten natuurlijk allemaal vlak op elkaar - en die had dus geen keuze meer want er was er al één het klooster in, dus die [...] voor de molen en de varkenshouderij en dat heeft hij ook niet gedaan. En die is ook, net als z'n oudste broer, vertrokken, naar Den Haag, en die is heel veel jaren na de Tweede Wereldoorlog, want dit speelt natuurlijk allemaal; mijn vader was van 1894, 12 jaar, 1906, die derde uit het gezin is dus naar Den Haag vertrokken en die is na de Tweede Wereldoorlog toch opgedoken; die hebben we nog gezien. Die was ook getrouwd.

Dat was dus bij mijn vader vandaan. Mijn opa is toen, in 190 of 191 of 1912 [lees: 19-1-1926] overleden, en mijn vader is teruggekomen van het seminarie. Mijn oma had er al tabak van dat ze al drie kinderen kwijt was, dus, die [=vader] is teruggekomen en die hoefde de tent niet over te nemen. Hij is zelf een eigen bedrijf begonnen, wat onder andere na een paar andere bedrijfjes die limonadefabriek geworden is. En dat is het dan gebleven totdat hij stierf.

Die limonadefabriek heeft op verschillende plekken in de stad gezeten: de Wasstraat [21], de Oude Rijn [=Nieuwe Rijn 108] en uiteindelijk dan, wat ik dan heb meegemaakt, de Oude Singel [66, vanaf 1930].

I: Nummer 66, zei u.

G: Ja, 66. Andere [huis]nummers weet ik niet.

I: Dat is wel te achterhalen.

G: Maar goed, dat is dus het verhaal van mijn vader, waar hij vandaan komt. En mijn moeder [Anna Wilhelmina Josephina Reekers, geb. Noordwijk 15-3-1900, overl. Leiden 12-12-1957] kwam uit Noordwijk. Hoe die twee elkaar hebben leren kennen, daar heb ik geen idee van [getrouwd Leiden

12-11-1924]. Mijn moeder komt uit Noordwijk, ook uit een groot gezin. Die opa [Hubertus Reekers, weduwnaar van Anna Maria Dijkmans en Johanna Cornelia Krahmer, overleed 23-12-1949, Voorstraat 83] heb ik nog wel gekend, die oma ook niet. Die was al heel vroeg gestorven [5-12-1932], weet ik ook niks van. Die opa was loodgieter. En daarvan was de oudste zoon [Johannes Arnoldus Reekers], ook keurig net katholiek gezin, de loodgieterij ingegaan en daar is verder nooit over klooster gesproken, noch bij de zussen van mijn moeder, noch bij de broers. Toen die tent daar gewaarborgd was, was de kous af. Dat was een klein arbeidershuisje waar ze woonden, wel aan de Voorstraat in Noordwijk. En dat huisje ken ik; daar ben ik vroeger ook wel geweest. Daar woonde dan mijn oom, de oudste zoon, die de tent had overgenomen. Mijn opa woonde een 100 meter verder. In de Voorstraat had hij een groot herenhuis gekocht. Dat weet ik ook wel, ook waar dat was. Naast dat bekende restaurant [Hof van Holland] in Noordwijk, in de Voorstraat.

I: Sorry, daar kan ik u niet mee helpen.

G: [stilte, denkt na] Nou, ik kom er even niet op. Kom ik straks op. Het is heel bekend, het bestaat nu nog.

Toen mijn moeder, dat is dan het andere verhaal, vijf was en 's avonds naar bed ging omdat ze wist: de volgende dag word ik wakker en ben ik zes. Goed, kinderen uit die tijd wisten van 0,0. Mijn moeder was natuurlijk onrustig in bed, die werd 's morgens zes uur wakker als jarig kind. Gaat die steile trap af naar beneden, naar de huiskamer. En wat vindt ze daar? Een wieg met een pop erin. Niet te geloven [denkt ze], dat is natuurlijk voor haar! Ze was jarig. Ze pakt die pop eruit, die steile trap op naar boven, komt op die slaapkamer, dat is bekend, van mijn opa en oma. Het bekende verhaal. Die schrikken zich natuurlijk weet ik veel wat. Want haar zusje was die nacht geboren.

I: Ongelooflijk!

G: Daar waren dus twee verjaardagen op één dag. Dat was als kleine kinderen geen probleem. Later, toen al die zussen en broers getrouwd waren en niet in Noordwijk woonden: Wormerveer, Gouda, en dan deze kuststreek ertussen; dat waren zo de verste uithoeken. Dan ging de ene helft van de familie, want in die tijd was het dan nog alle stoelen op een verjaardag alle stoelen aan de kant en dan kwam om 20.00 uur de hele familie aanzetten met de bekende glaasjes met sigaartjes en sigaretjes [maakt zin niet af]. Nou, goed, dat ging uit elkaar, want het waren altijd dezelfde die bij ons thuis kwamen en dezelfde die naar m'n tante gingen die jarig was en dat vond mijn moeder niet leuk. Er was natuurlijk geen andere oplossing, ja, andere dagen vieren, maar dat werd niet gedaan. Begin maart, het was 15 maart, dus dat ging in die tijd niet, schijnbaar.

Mijn moeder vond het dus verschrikkelijk dat zij met haar zus op één dag jarig was. Nou komt het verhaal dat ik dan geboren word.

I: Mag ik nog een ding even vragen?

G: Ja?

I: De familienaam van uw moeder?

G: Reekers.

I: Met één of...?

G: Nee, met twee.

[gelach]

I: Sorry, ik onderbrak u. We gaan naar uw geboortedatum.

G: De Reekers kunt u terugvinden, tandarts Reekers op de Breestraat, een broer van m'n moeder. Nou goed, Reekers zit nog steeds als loodgieterij in Noordwijk, want dat is natuurlijk weer doorgeschoven. Maar goed, de geboortedatum.

De Tweede Wereldoorlog was al min of meer uitgebroken. Hitler was als ik goed ben geïnformeerd vanaf 1930 [1933] aan de macht en men zag het al dreigen. Hij was Oostenrijk al binnengevallen, hij was Polen binnengevallen [1-9-1939] en in die tijd dat de Tweede Wereldoorlog in klein bestek al bestond, zeg maar, was mijn vader ervan overtuigd dat hij ook naar het westen, naar België en Nederland, zou komen.

Met een stel vrienden hadden ze een groep opgericht, meneer Sommers, Van de Appel, Verhoog, dat waren mensen die op de Oude Vest / Oude Singel, die in die contreien woonden, een bedrijf of

winkel hadden. Of de directeur van de Blauwe Arend, koekfabriek, Van Ulden [J.W. van Ulden, van Koek- en Banketfabriek "De Blauwe Arend", firma Heydeman en Van Ulden, Oude Vest 179]. Wat later, die meneer Van Ulden, weer een aangetrouwde oom is van mij omdat dat weer een oom van mij omdat dat weer een oom van mijn vrouw is, een echte oom. Maar goed.

Ehm ja, dan spring ik natuurlijk van de hak op de tak. Wat die trouwerijen betreft: was in die tijd ook zo dat voor broers en zusters van achttien jaar en ouder, als je ging trouwen dan werd er een partner gezocht voor een dag, dus mijn vader en moeder gingen trouwen [12-11-1924], mijn vader had een heleboel broers en zussen en mijn moeder had onder andere nog een zus. Dus een broer van mijn vader werd voor die dag gekoppeld aan die zus van mijn moeder en die zijn ook getrouwd [op 3-6-1930 trouwden te Noordwijk Jacobus Adrianus Edelaar, handelsreiziger te Leiden, en Alida Maria Reekers, winkelierster te Noordwijk]. Die zijn naderhand een kruidenierszaak op de Hoge Rijndijk 100 begonnen. Maar goed, weer later zijn de twee jongste broers van mijn vader, de een ging trouwen en voor de ander moest dan wat gezocht worden. Die zijn met twee zussen Kramer, van het Noordeinde, die hadden een sigarenwinkel, de ouders dan van die zussen Kramer. Dus dat was weer twee zussen en twee broers met elkaar, die kant. [op 11-9-1935 trouwden te Leiden Johannes Theodorus Edelaar (Hazerswoude 24-4-1910, overl. Leiden 3-7-1948) en Johanna Bernardina Maria Antoinetta Kramer (geb. Leiden 25-8-1911, overl. Leiden 7-3-1962), resp. Adrianus Hermanus Edelaar, geb. Hazerswoude 9-2-1907, en Jacoba Wilhelmina Marianne Kramer, geb. Leiden 24-4-1913].

Goed, ik word dan geboren en dat zal gebeuren op 20 april, is dat officieel gebeurd. Maar dat was de verjaardag van Hitler én 20 april was mijn zus [Ada] jarig. Dus mijn vader zei van: "Ja, sorry, die verjaardag van Hitler, dat vind ik niks." En mijn moeder zei: "Ja, twee op één dag, vind ik óók niks." Uit mijn jeugd ken ik nog wel huisarts Nieuwenhuize die op de Oude Singel zijn spreekhuis, spreekkamer (ik weet niet of hij daar woonde, maar zijn spreekkamer zat er wel) had. Die heeft meegeholpen, het was de 20ste al laat, om mij dus naar de 21ste april te verplaatsen en daar ben ik dus op aangemeld. Of dat nou zo leuk was: als mijn zus jarig was dat hele spul bij elkaar en de volgende dag weer dat hele spul bij elkaar. Je was wel uitgespeeld, maar goed.

[lacht] Daar werd niet bij nagedacht, denk ik.

I: Ja.

G: Maar dan had je te veel moeten verschuiven!

I: Nee, nee, je kunt er niet een week van maken.

G: Dus dat is wat mijn geboortedatum betreft, wat ik me kan herinneren, althans ik niet persoonlijk, maar de overlevering, uit de verhalen. Van m'n ouders, van mijn moeder voornamelijk.

Mijn vader aan het einde van de Tweede Wereldoorlog: hij was al meerdere keren opgepakt, dát kan ik me wel herinneren. Dan kwam hij weer thuis na één twee dagen, weer losgelaten, vrijgelaten.

Uiteindelijk ergens op 1945, 3, 4 februari, is hij weer opgepakt en daar is hij op het politiebureau aan de Zonneveldstraat verhoord de hele dag, gemarteld en weet ik veel allemaal, hij is dusdanig de vierde thuisgekomen, op de 4de of de 5de, dat weet ik niet precies, in ieder geval 8 [lees: 3] februari is hij overleden aan de gevolgen van dat verhoor, laten we zo maar zeggen.

<https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/personen/zoek-op-personen/deeds/484c0e58-30bd-78f8-8cf4-6862cafd9e34>]

Voor m'n moeder was het - punt 1 - niet alleen dat ze mijn vader verloren had, maar - punt 2 - ze hadden 'm beter daar in het politiebureau een kogel door zijn hoofd kunnen schieten, of helemaal dood af kunnen leveren, dan was het een officiële oorlogsdode geweest, een verzetsstrijder of een ondergrondse man. Dan had mijn moeder na de oorlog enige vergoeding gekregen.

I: Als oorlogsslachtoffer.

G: Als oorlogsslachtoffer, ja. Maar goed, hij is thuis in zijn bed gestorven en dan wordt er gezegd: "Ja, griep, pleuritis, en weet ik het wat hij allemaal had." Had hij opgelopen daar, want dat gebeurde, die martelingen daar, dat heb ik wel gehoord; in een warme verhoorkamer, waar de open haard aan was of de kachel goed aan was en als er niet genoeg verteld werd door mijn vader, dan kon hij een uur buiten op de binnenplaats in z'n onderbroek gaan lopen. Het was in die tijd vrieskou. En na een uurtje kan je weer binnenkomen en dan gaan we weer een uurtje naar buiten. Nou ja, dus die heeft

daar van alles en nog wat opgelopen. Er was geen penicilline in die tijd en mijn vader is dus de 8ste februari vroeg gestorven, in '45.

Nou ja, die limonadefabriek waar dus al twee broers, die twee jongste broers over wie ik van die bruiloft verteld heb, die werkten al bij mijn vader in de fabriek op Oude Singel 66. Ik woonde daar inmiddels niet meer. Mijn vader had een huis op de Lange Mare 69 gekocht, en daar waren we naartoe verhuisd met het gezin, een paar honderd meter van de Oude Singel natuurlijk af, de Lange Mare. Dus mijn vader liep naar de fabriek, was de hele dag aan het werk en kwam dan weer terug. Ja, dat [stilte] is het wat de geboorte en het overlijden van mijn vader betreft. Ja, en mijn moeder moest dan dus aan het einde van die oorlog die fabriek kwijt, die had er helemaal geen kaas van gegeten. Daar zaten al twee broers in de zaak, maar ook een zus zat erin en die woonde op de Oude Singel 66 boven en hij [vader] had nog twee ongetrouwde zussen, dat waren dan - zo werden ze genoemd - de dames Edelaar, die drie, en die hielden heren in de prachtige kamers van Oude Singel 66. Dat moet een heel oud voorhuis geweest zijn langs de Oude Singel, een huis langs de kant van de Oude Singel met twee achterhuizen eraan gebouwd. En dat was een geheel. En tussen die twee achterhuizen in, daar zat een grote tuin, en die liep dan door naar de, achter de limonadefabriek van Post die op de hoek zat van de Nieuwe Mare en de Oude Singel. Daar achterom liep die tuin dan door en dan kwamen we op de Nieuwe Mare uit.

Die kamers in dat voorhuis in dat oude huis, die hadden monumentale open haarden en lambriseringen, allemaal van leerbehang [goudleer]. Allemaal onder monumentenzorg stond dat hele spul. Dus daar woonden die dames en daar zaten studenten: Bosch van Rosenthal was een bekende naam, naderhand burgemeester geworden, ook tijdens de bevrijding heeft hij ergens in de provincie Utrecht, was hij burgemeester. [Egbert] Pelinck, [later] de directeur van De Lakenhal, was daar student. Twee zussen van mijn vader hadden daar slaap- en studeerkamer en ook was daar automatisch eten en drinken, dat zat allemaal in de huurprijs, dat was kost en inwoning, zeg maar.

I: Ze waren een soort hospita's?

G: Ja, die lui studeerden aan de universiteit. De twee namen die ik noemde in ieder geval. Er zijn wel meer mensen, maar allemaal studenten waren het, in Leiden. De warme maaltijd werd geserveerd daar op de kamer en het ontbijt werd geserveerd bij 'de heren', zoals die toen heetten.

Ik moest mij ook stilhouden in dat huis, want 'de heren' moesten studeren en noem maar op.

Misschien dat dat ook één van de redenen is dat mijn vader met ons gezin naar de Lange Mare is vertrokken. Goed.

I: Mag ik? U bent wel geboren op de Oude Singel?

G: Ja, op 66.

I: En uw gezin waarin u bent opgegroeid bestond uit? U had toch zussen?

G: Ja, ik scheelde met die boven mij zit zes jaar en dan vier jaar en nog een keertje vier. Dus 14 jaar met de oudste en die leven nog allemaal, alle drie.

Zo zijn wij dus op de Lange Mare terechtgekomen waar wij de bovenetages bewoonden. Beneden was een soort wijnkelder, een wijnkoperij had erin gezeten, een doolhof van hokken en gemetselde muren allemaal, waar drank opgeslagen heeft gelegen in het verleden, in de middeleeuwen misschien, ik weet niet hoe oud dat huis is. In ieder geval was het een oud huis en dat heeft hij gekocht, mijn vader. Dat werd beneden als opslagruimte gebruikt in eerste instantie. Later is dat een deel van de fabriek geworden. Er werden daar bepaalde zaken gefabriceerd. Maar in ieder geval in de oorlog was het opslagruimte en in de oorlog hadden wij daar ergens ver weg tussen de donkere hoeken, want de verlichting hadden ze onklaar gemaakt, varkens zitten. Twee varkens en mijn middelste zus die zorgde voor die varkens, die bracht aardappelschillenvoer en dat soort dingen, van het huishouden wat er over was. Die moest die varkens ook kietelen en stilhouden als Duitsers in huis kwamen [onverstaanbaar] want dat geknor moesten ze dan natuurlijk niet hebben.

De Oude Singel had een grote glaskoepel in het dak en die verlichtte het trappenhuis, wat zo naar boven liep, en daar is op een gegeven moment met veel herrie een parachutist, een piloot, dwars doorheen gekomen. Dat heb ik niet meegemaakt, ik geloof dat ik er wel nog woonde, maar daar was ik te jong voor. In ieder geval, die is daar geland. Mijn vader zat dus in die ondergrondse groep waar voornamelijk geen gewapend verzet gepleegd werd, maar verzetsdaden. Ze hadden een drukpers die

ze konden gebruiken, de drukpers van de stadsschouwburg er tegenover. De conciërge van de schouwburg, ik ben zijn naam kwijt, die nog jaren na de oorlog daar werkte, ook samen met zijn vrouw in de kaartverkoop overdag, die zat ook in die verzetsgroep. Dan zeiden de Duitsers bijvoorbeeld: iedereen moet een fiets inleveren. Dan stond mijn vader daar als eerste om een fiets in te leveren en kreeg hij een bonnetje. Dat ging naar de kelder van de stadsschouwburg, daar was er eentje gespecialiseerd in kalligraferen, namaken. Dat werd drukklaar gemaakt en die papiertjes werden snel gedraaid en dan was er een distributieploeg die dan de halve stad voorzag. In de brievenbus werd zo'n papiertje gedaan. Dus die hadden allemaal hun fiets ingeleverd! En de volgende keer was het een radio of een deken of weet ik veel wat. Dat soort daden. En illegale krantjes uitgeven, van de drukpers.

Er heeft bij ons in de boekenkast in de huiskamer een serie gestaan, misschien tweemaandelijks kwam die uit. Had ik die maar toen moeder gestorven is meegenomen, achteraf zoveel spijt van. Ik heb het niet meegenomen, ik heb er nu spijt van. Ik heb de inhoud van die boekenkast niet. Ik was er te jong voor. Maar daar moeten hele oorlogsverhalen in gezeten hebben en ik heb dat ook nooit meer in de bibliotheek, zoiets, teruggevonden.

I: Documenten?

G: Ja, documenten, maar het werd wel als een soort tijdschrift gedrukt en uitgegeven. Ze hadden, denk ik, niet altijd hetzelfde papier, want ze waren niet allemaal even groot. Ik zat er weleens in mijn jeugd in te bladeren. Het zei me niet zo veel. Die hele oorlog is eigenlijk, al heb ik, heb er wel in geleefd, langs me heen gegaan.

I: U heeft geen concrete herinneringen eraan? U vertelde vorige keer over iemand die toen u beneden kwam aan de ontbijttafel zat...

G: M'n allereerste, m'n oudste herinnering heb ik hier opgeschreven: het moet op mijn verjaardag geweest zijn. Het was midden in de oorlog en in die tijd aten we warm tussen de middag. Dat was in die tijd nog. En ik zit in de kinderstoel, bij ons op de Lange Mare, en het luchtalarm gaat af. Mijn peettante en oom waren op visite, zaten bij ons te eten, dus ik denk dat ik het koppel aan mijn verjaardag. Want anders kwamen die lui nooit. Het luchtalarm gaat af. Ik ben met kinderstoel en al door mijn peetoom gegrepen, trap af naar beneden, die kelder in, die we hadden daar. En daar hebben we een paar uur gezeten en dat heeft indruk op mij gemaakt, tot het sein veilig ging en we weer naar boven konden. Ja, dat is de oudste herinnering die ik heb; ik zie het nog gebeuren dat we zo naar de kelder verhuisden.

Wat ik me verder kan herinneren uit de oorlog is dan natuurlijk dat ik 's morgens aan de ontbijttafel kwam en dat er een meneer zat, bij ons aan de ontbijttafel, en die volgens mij überhaupt niet kon praten. Ik verstond er geen woord van. Dat bleek dan een Engelse piloot te zijn. Ik wist niet dat er meerdere talen op de wereld bestonden, in die tijd. Ik wist niet van meerdere landen, dat de wereld groter was dan dat stukje om Leiden heen. Je wist niks. Althans je wist niks, je was natuurlijk een kind van vier, vijf jaar, wat weet je. Vandaag aan de dag zijn een heleboel kinderen naar het buitenland geweest; mijn kinderen ook.

I: En ze horen ook Engels.

G: En ze horen Engels op de radio, televisie en god zal weten wat. Maar, dat was er dus allemaal niet bij. [onbegrijpelijke zin volgt:] Ik moest die man onderweg naar de kleuterschool, op de Haarlemmerstraat waar ik dus zat, van de Lange Mare af ging ik dan richting Blauwpoortsbrug, dat was daar dan de achterkant van waar ik later op de Caeciliastraatschool gezeten heb en daar zat ook de meisjesschool aangeplakt aan die steeg. Caeciliastraat zat de jongensschool. En aan de Haarlemmerstraat aan de voorkant zat dan die kleuterschool. Daar moest ik naartoe, maar ik moest die man meenemen en kreeg de opdracht 'm naar oom Victor te brengen. Dat was een heel aardige man. Victor die kende ik wel. Sommers, heb ik al eerder gezegd. Achteraf blijkt die ook Victor Sommers geheten te hebben [Oude Varkenmarkt 6]. Maar ik heb het eerst, vlak na de oorlog nog, toen ik wat kon redeneren gedacht: dat was een schuilnaam, maar het was zijn echte naam. In ieder geval daar heb ik die piloot, bleek achteraf heb ik gehoord [gebracht]. En dat is een paar keer gebeurd. Dat er een Engelsman, een Engels sprekende persoon zat. Die heb ik dan naar oom Victor gebracht. Wat ik me kan herinneren, wat voor een kind belangrijk was: oom Victor had snoepjes. En

dan kreeg ik een snoepje. Dat was belangrijk. Nou en dan ging ik weer terug naar de kleuterschool en dan kwam ik 12.00 uur weer thuis vanaf de kleuterschool. Want dat stukje kon ik zelf lopen. Mijn vader had een auto; behalve een bedrijfsauto had hij ook een luxe auto. Nou ja, wat heet luxe, in die tijd.

I: Voor privégebruik.

G: Voor privégebruik. Toen mijn vader gestorven is, is die auto ergens verstoppt onder een hooiberg bij boeren met wie hij contact had. In Leiderdorp of Hoogmade of zoiets. Die heeft daar gestaan tot na de bevrijding. Toen is hij tevoorschijn gekomen en verkocht, denk ik. Wat ik nog wel heb uit de erfenis, naderhand van m'n moeder die gestorven is, is een complete nieuwe, en dat schijnt waardevol te zijn op het ogenblik, dat heb ik toevallig een halfjaar geleden gehoord: een complete nieuwe benzinebonnenkaart. Die is toen niet meer gebruikt. Dat is de laatste die mijn vader dus gekregen heeft.

En mijn moeder reed die auto niet en die is daarna verstoppt. Die kaart die heb ik nog ergens. Mijn vader is toen dus in februari overleden en die begrafenis kan ik me ook nog heel goed herinneren. Dat was dan in de Hartebrugkerk. Wij hadden vanuit het katholieke geloof veel connecties met de paters in de Hartebrugkerk. Want aan de achterkant van de Hartebrugkerk was de uitgang van de Romanuszaal en op het kruispunt van de natte [niet gedempte] Lange Mare, want dat was toen nog, met de Caeciliastraat en de Vrouwenkerkkoorsteeg was toen nog een bruggetje.

Die paters die kwamen dan in de oorlog, niet dat ik het persoonlijk weet, maar tot heel lang na de oorlog is dat doorgegaan. In de oorlog kwamen ze op hun sokken, als de kust veilig was, van de Romanuszaal, en dat was denk ik 100 meter, naar Lange Mare 69 bij ons.

Want we hadden door de handel van mijn vader veel sterke drank in huis. Iedere avond zaten ze 's avonds een borreltje te halen. Allemaal bij ons, gratis. En dan gingen ze weer als de kust veilig was naar de Romanuszaal. Toen de oorlog was afgelopen, konden ze hun schoenen aandoen, hoefden niet zachtjes over straat, toen konden ze gewoon lopen. Dat is heel lang gebleven; regelmatig zaten er wel twee of drie bij ons een borreltje te drinken. Dat weet ik heel goed, toen was ik dus bij zinnen, zeg maar, dat ik acht of negen jaar was.

Ik was ook misdienaar in de Hartebrugkerk en ik moest, waar die paters naartoe moesten weet ik niet, maar dan moesten ze heel vroeg op pad, en dan moest er een mis gelezen worden 's morgens, om 6.00 uur. De dichtstbijzijnde misdienaar was ik en dan werd de achterdeur van de Romanuszaal opengedaan om 6.00 uur en dan zorgde ik dat ik daar bij die achterdeur stond, en dan ging ik mee. De kerk werd ik ingeloodst en dan werd er ergens in een zijaltaar een heel snel misje opgedragen, want dat was een verplichting voor die paters, dat moest iedere dag, een mis. Dus die pater deed die mis en dan ging ik weer naar huis.

Ik kan mij uit die tijd ook wel herinneren dat we 's zondags de collecte hadden en dat geld moest geteld worden, althans geteld, dat moest gesorteerd worden: centen bij centen, tweeënhalve centen bij tweeënhalve centen, duiten heette dat, en stuivers en dubbeltjes en dan het groot geld en kwartjes. Dan waren we met een paar man en wij werden dan, de koster was dan [Wouter J.] Biegstraaten, die woonde op de Stille Rijn, dat is dan ook weer aan de voorkant de Hartebrug uit en dan de Korte Mare [stopt zin, kijkt vragend]. Als je van de Haarlemmerstraat bij de Hartebrugkerk bent: de ene kant ga je de Lange Mare op waar ik woonde, en de andere kant is de Stille Mare met de Nieuwe [=Stille] Rijn daar om de hoek, waar tegenwoordig die nieuwe brug naar de Waag ligt. Dat was er natuurlijk niet in die tijd en trouwens: ik doe wel alsof je het droog kan lopen, maar overal liep dat water door, dus overal waren op die kruispunten bruggen. Dan mochten we met de koster mee de klokkentoren in van de Hartebrug en daar was boven een klein kamertje in de klokkentoren en daar stond een tafel en daar werd dan de opbrengst van die zondag op gegooid. En dan zaten we daar met drie, vier jongens centen, stuivers, de een haalde de centen eruit, de ander stuivers eruit, in emmers vol. En hij bracht die dingen dan naar de bank toe, Biegstraaten.

I: De Lange Mare was dus nog nat. Wat voor buurt was dat rond nummer 69?

G: Naast 69, ik weet niet of dat af- of optellend was, naast ons zat mevrouw Dirkse [G.M. Dirkse, leerares costuumnaaien, Mare 71a], daar zat beneden ook net als bij ons een etage die mijn vader vol had gezet met voorraad en troep. En daar was ook voorraad, niet van mijn vader, maar van weet

ik van wie of wat. Daar kan ik straks nog wat over vertellen, want dan is er niet meer, zo'n opslag. En daarboven zat mevrouw Dirkse en die had allemaal studenten, een stuk of tien, in huis. Een studentenhuus. En aan de andere kant naast ons zat de familie Vietor [H. Viëtor, nr. 67a]. Daar mocht ik niet mee praten, want dat waren NSB'ers; dat wist ik niet. Dat is achteraf uitgekomen, NSB'ers. En daarnaast kreeg je de Dolhuissteeg dan. Wij hadden op de Mare een huus, maar een groot achterhuus kwam uit op de Dolhuissteeg. Dat was erbij gekocht, dat was ook van mijn vader. Daar zat een hele moeilijke verbinding tussen, daar kon ik alleen als klein kind... Buitenom ging allemaal prima, maar ik kon klimmende over daken, mocht ik later niet meer van mijn moeder, want dan zou ik er van af vallen, kon ik daar komen, op de Dolhuissteeg. Nummer 2. Daarachter was het een gribus, de buurt. De Lijsbethsteeg en dergelijke. Daar woonden de Iompenboeren. Ik weet wel, daar waren in de Lange Lijsbethsteeg wel tien kleine huisjes achter elkaar. In ieder huisje woonde één vrouw met tig kinderen. De vader van dat hele zootje was Iorrenboer en die, nou ja, concubines zei mij ook niks vroeger, maar dat was een vieze vuile troep. Het Boerhaavemuseum zit daar nu. Het Vrouwenkerkhofplein, wat nu opgeknapt is, maar dat was een troep. Trouwens, de overkant van de Mare, de Caeciliastraat, en wat daar achter zat, de Bouwelouwensteeg [...] en de Koesteeg [Koestraat, of Coddesteeg] enzovoort, dat was ook niet veel zaaks. En dat kwam dan uit op de Janvossensteeg.

I: En kwam u daar weleens, bij de Janvossensteeg?

G: Ja, daar moest ik wel naartoe, want als ik de Clarensteeg uitliep [slaat op tafel] dan kwam ik op de Janvossensteeg uit en daar zat onze melkboer en de kruidenier zat in de Clarensteeg. Dus, daar moest ik regelmatig boodschappen doen.

En winkels op de Mare, wie er jaren gezeten heeft, die zit er nog: Smit, de woninginrichter [nr. 98]. Ik ken de oude Smit, oude, die was voor mij een oude toen ik nog klein was, ja? Die kwam bij ons thuis ook wel als er wat gedaan moest worden. Tapijt leggen of zeil leggen, meestal zeil in die tijd. Tapijt leggen was duur, zeil was het goedkoopste wat er gelegd kon worden. De oude Smit kwam daar en dat was wel moeilijk, dat weet ik wel, want die was niet katholiek maar protestant. Dus dat was een probleempje in die tijd. Die oude Smit, daar is zijn zoon in gekomen, Karel. Karel, die heeft onder andere dit huus [wijst om zich heen in zijn woonkamer], niet wat je nu nog ziet, ingericht. Want Karel, die heeft mij toen rondgereden naar verschillende meubelfabrieken met m'n vrouw, toen mijn vrouw nog niet, maar m'n verloofde. We hebben meubels uitgezocht en gekocht. Tapijt heeft hij hier neergelegd en dergelijke. Nou ja, Karel leeft ook al niet meer. En dan heb je de zoon van Karel, ja, die heb ik ook wel meegemaakt, in ieder geval de kleinzoon. In ieder geval, dat zijn vier generaties Smit [onduidelijk]. Het is zo gebeven. Als we wat moeten hebben dan halen we het nog [daar]. Hij was hier vorig jaar nog om de overloop opnieuw van tapijt te voorzien. Smit.

I: Dat is een hele oude band dan tussen twee families.

G: Ja, een hele oude band. Naast Smit zat Opluiden [Oppelaar, nr. 100] kaasboer, daar zit Boheemen nu nog als kaasboer [fa. W.P. van Boheemen].

En daarnaast zat weer Corba [baketbakkerij P. Corba, nr. 96], ook weer zo protestant als ik weet niet hoe. En die werd door ons genoemd 'de soezen van Corba', soezen vanwege de bakkerij en 'Sursum corda', alle [harten] omhoog, is in de katholieke kerk een bepaald gebed. Dus die werden genoemd naar de soezen van Corba terwijl ze niets met die kerk te maken hebben; maar goed.

Dan krijg je daarnaast, vlak na de oorlog kwam daar Teekens, slagerij [P.C. Teekens, nr. 94]. Er waren twee slagerijen op de Mare [ook Leidse Vleeshouwerij, nr. 90]. Hoelang heeft Teekens er niet gezeten, totdat de zonen van Teekens uiteindelijk met verkeerde vleeshandel de zaak hebben moeten sluiten, het gevang zijn in geraakt. Hoe ze dat deden met die import weet ik ook niet. Het ging niet goed volgens de regering.

Dan had je Breebaart ernaast, dat was een modezaak [C.Th. Breebaart & Zoon, manufacturenhandel], ook communistisch, bleek achteraf. Dan had je een garen en band, hoe heet dat. Mooie naam.

I: Mol?

G: Nee, dan zit je helemaal aan de verkeerde kant.

I: O, dat is meer richting Haarlemmerstraat, u gaat richting Oude...?

G: Nee, ik tel terug zo, van Smit naar ons huis toe, dus de richting van de Clarensteeg uit.

I: Okay.

G: En daar op de hoek zat een garenman, een furniturezaak. Ja, een mooie naam. En daar tegenover zat een sigarenhandel op de hoek; die zit er nog. Zij het dan niet de mensen uit de oorlog. Ook daarvan kan ik mij herinneren na de oorlog dat er een paard en wagen kwam en de dochters de paard en wagen op geschopt werden en de dochters kaalgeschoren werden en afgevoerd. Eh, als ik heel diep nadenk, die naam van die sigarenhandel... Maar goed. En dan kreeg je daarnaast een bloemenwinkel, een fietsenhandel, en dan kwam Van Duuren [N.V. Technisch Bureau v/h Van Duuren, nr. 74]. En Van Duuren was half-katholiek, half-protestant, dat echtpaar.

I: Zo, in die tijd.

G: Ja, Van Duuren heette hij. De aangenomen zoon heette Verschoor en Verschoor heeft die winkel overgenomen. Verschoor was dan de protestant en zij Coster. Coster, familie van de drankenhandel op de Haarlemmerstraat, de drankenhandel op de Steenstraat. Daar kwam ik omdat ik veel speelde met de dochter Lida, ik heb nog ergens een foto, toen we vijf of zes waren. Die band, nou ja, die hebben veel medelijden met mijn moeder getoond toen mijn vader overleden was. En daarnaast zaten de oude dames Staats, twee. Daar werden manden vol overhemden naar binnengebracht en die gingen 's avonds gesteven en wel, gestreken en gedroogd de deur weer uit. Die hadden zo'n soort wasserij daar in een privéhuis.

I: Ja. Een strijkerij.

G: Daar is een schilder in gekomen. Verschoor/Van Duuren dat was een machineonderdelenhandel, gereedschappenhandel. Die heeft de panden ernaast de een na de ander opgekocht, dat is een groot geheel geworden. Daar zit nu een supermarkt in, onder andere.

I: Ja. Het was een heel gevarieerde straat dan, qua winkelaanbod. En ook niet alleen maar kleine winkeltjes.

G: Ja, want Schoondergang [nr. 65-67], dat was geen keukenverkoop, maar de inhoud van de keuken: pannen en potten en gardes en weet ik het allemaal. De hele hotellerie kwam daar voor z'n keuken. Dat was een groot bedrijf. Dat is ergens naar de Rooseveltstraat verhuisd.

Om nog even bij die Lange Mare te blijven, ik weet nog wel, en dat is terug te zoeken, voor jullie zeker. In de kranten tegen 1 april aan, het zal '47/'48 [1953] geweest zijn, dat die Mare droog ging. Toen is er gezegd, dat zou op 1 april gebeuren. En de biologen wisten heel zeker dat er een rode rat met familie huisde in de Lange Mare. Ze zouden 's morgen om 10.00 uur gaan pompen. Ik weet nog die meute, die er voor jan joker gestaan heeft, want er zat natuurlijk geen rode rat, het was 1 april. [gelach]

Er zou gepompt worden, er werd gepompt. En al die mensen stonden daar: waar blijft die rode rat nou? Ja, 1 april, hallo, dag. Dus toen is de Mare gedempt, maar ik kan me, nog even vanuit de oorlog, herinneren: mijn vader was toen gestorven en ik hoorde mijn moeder heel snel zeggen, de telefoon was gegaan, normaal werd in de oorlog iemand begraven in een papieren of jute zak, maar er werd een gratis kist aangeboden voor m'n vader vanuit het verzet.

Dus mijn vader heeft een zes-plankendoodskist gehad. Ik denk familie De Jong van de stalhouderij, met wie ze ook bekend waren, die heeft meteen paard en wagen aangeboden om met paarden het lijk op te halen, naar de kerk te vervoeren en dan naar de [begraafplaats] Zijlpoort te brengen.

De kerk van de Hartebrug, dat weet ik nog wel, dat was onvoorstelbaar. Het was net als bij de nachtmis, daar stonden ze in de paden: helemaal vol. In de hele kerk was geen plek meer te vinden, alles stond stijfvol. Er was dus één rijtuig en daar ging mijn moeder in, daar ging ik in, daar ging mijn opa in. M'n zussen niet, mijn zussen hebben denk ik erachter moeten lopen naar de Zijlpoort. Het gaat niet om die afstand, maar. En dat is één grote rij van mensen geworden, de hele Haarlemmerstraat was helemaal vol, dat kon ik wel zien. Het zag zwart van de lange rij mensen bij de begrafenis van mijn vader. Dus die moet ergens in het verzet [maakt zin niet af]. Hij was ook, dat weet ik wel, of het nou een dubbelrol was dat weet ik niet, blokhoofd [van de luchtbescherming].

Wat blokhoofd nou precies was, weet ik niet. Hij had een geëmailleerde band, een halfronde plaat...

I: Voor om zijn arm.

G: Met zo'n riempje eraan en dat lag in zijn nachtkastje. En dat kon die dan omdoen. Wat dat was, blokhoofd, dat weet ik niet. Daar stond ook blokhoofd op. Of dat met de Duitsers te maken had, ik weet het niet. Dus die begrafenis die kan ik me ook herinneren, vanuit de oorlog.

I: Die moet indruk gemaakt hebben, zoals u dat vertelt.

G: Ja, op mij als kind. De mensen die er waren kan ik natuurlijk niet opnoemen.

I: Maar veel mensen, een kerk vol, overvol.

G: Wat ik wel weet, ik heb dat nooit hoeven doen, de gamellen, hoe heet dat, de gaarkeuken [uitdeelpost]. Die stond achter op die trappen. Iedere dag werd dat neergezet bij wat nu nog het restant is van de muur van het Vrouwenkerkhof, daarachter. Dat kon ik bij ons vanuit het huis zien. Nou ja, daar stonden ze allemaal met een bordje en een pannetje om wat te halen en uit te likken, die gamellen. Ik heb van alles en nog wat gegeten, ik vond het allemaal lekker. We hebben bollen gegeten, interesseerde me allemaal niet, allemaal prima. Ik heb het allemaal overleefd, ik heb nooit in die gaarkeuken hoeven staan. Veel hadden we niet; beleg op brood was er natuurlijk niet. Brood wel. Beetje boter haalden we bij de boer vandaan. In die tijd was er veel koude, sneeuw, en we hadden een grote arreslee, daarop kon je met 'n tweeën naast elkaar zitten, en daar was zo'n grote duwstang achter. De twee oudste zussen werden regelmatig naar een bepaalde boer in Leiderdorp gestuurd. Die arreslee was dusdanig gemaakt dat de zitbak eruit kon en dan kon dat ding gevuld worden. En dan moest ik op die arreslee zitten, een deken om mij heen en dan waren ze zogenaamd met hun kleine broertje aan het sleeën, maar ondertussen zaten daar dan een paar zakken graan, waarvan brood gebakken kon worden. Dus dat kwam dan weer naar huis toe. Dat weet ik wel, een paar keer dat ik die tocht ook mee heb gemaakt. Dat moet in de oorlog geweest zijn, want na de oorlog had je het gewoon op de fiets kunnen halen. Trouwens, dat Zweedse wittebrood kan ik me nog heel goed herinneren.

I: Dat heeft u gegeten?

G: Jazeker. Ik weet ook heel goed dat er ladingen bieten bij ons zijn afgeleverd die mijn vader had gekocht. Mijn moeder ging die bieten uitkoken, ik zeg uitkoken, ik weet het niet precies, en dan bleef er een bruine stroop over, die vond ik zalig. En er bleef pulp over waarvan pannenkoekjes werden gebakken. Dát kan ik me niet zo goed herinneren, maar ik weet wel dat mijn zussen in ieder geval noch het een noch het ander lustten, die moesten het niet. Maar die potten stroop, nou, dat was geweldig. Die potten stroop heb ik op de boterham, zeker op dat Zweedse wittebrood wat kwam na de oorlog, allemaal opgesmeerd en opgegeten.

I: Kunt u zich de bevrijding nog herinneren en hing daar niet een schaduw overheen omdat u uw vader kwijt was en uw moeder weduwe was?

G: Ja, misschien wel. De bevrijdingsfeesten weet ik. De schaduw die erover hing voor mij, een goed bedoelde schaduw: er kwamen wedstrijden voor de jeugd bij die bevrijdingsfeesten, touwtjespringen, wie het langst door kon gaan, zaklopen, allemaal van dat soort dingen. Teiltje met water en dan moest je met je hoofd erin wat op zien te pakken. Dat soort spelletjes die ze dan verzonden hadden. En ik kreeg al die prijzen en ik wist zeker: ik heb niet gewonnen, dit is frauduleus, maar ik was dan, denk ik, het arme kind dat z'n vader was verloren. Ik weet het niet.

I: Ze vonden u zielig?

G: Ja, dat. Dat kan ik mij herinneren van de bevrijdingsfeesten. En Winston Churchill in de auto over de Breestraat kan ik mij ook herinneren, in de open jeep met zijn grote sigaar, met bolhoed. Met het V-teken, met twee vingers, stond hij te zwaaien in die auto. Dat weet ik nog wel van de bevrijdingsfeesten.

I: Vlak bij u om de hoek was de Haarlemmerstraat, daar ging de tram doorheen toen.

G: Ja, door de Breestraat ook. De Haarlemmerstraat de gele tram, en de Breestraat de stadstram, de kleine blauwe, [en] de Boedapester.

I: En ging u weleens met de tram?

G: Mijn opa woonde in Noordwijk en daar gingen we wel naartoe. Dat was altijd met de tram, maar dan moesten we lopen naar het station, of Posthof. Want daar werd de tram naar Noordwijk of Katwijk genomen. En dan gingen we naar Noordwijk, Katwijk daar kwam ik niet, Noordwijk-Binnen. Bij dat trammetje kan ik me, dan zitten we alweer 10 of 15 jaar verder, herinneren: een neef van mij

die in de loodgieterij zat, werkte ergens in Leiden en moest dan met dat trammetje 's avonds naar huis. En die goeie jongen die was te laat, dan gaan die deuren dicht, en dan moet je een kwartier of een half uur - ik weet niet wat de dienstregeling was - wachten voor de tram. Dus hij dacht: weet je wat, ik spring op die treeplank en ik houd mij zo vast, en bij de volgende halte draai ik er in. Ja, maar er stond toevallig een paal. Ja, die had een plat gezicht, oog eruit en daar hebben ze een kunstooog ingezet en het gezicht een beetje opgelapt. En daarvan een broer weer, die was boer geworden, en die werkte op een boerderij ergens hier in de buurt. En 's morgens vroeg was dat de koeien melken, met de roeiboot naar de landerijen toe, de koeien werden niet naar de stal gehaald, nee, men ging naar de landerijen en daar werden de koeien gemolken. De Duitsers hebben op een gegeven moment op een brug gestaan en die hebben hem geschoten, die neef van me. Met dum dum hebben ze geschoten; zijn onderlichaam was een scheurenbende.

I: Ach, wat erg.

G: Maar goed, die is opgelapt op de Hooigracht, St. Elisabethziekenhuis heette dat. En die is naar Canada gegaan na de oorlog, geëmigreerd, en die heeft daar een grote boerderij. Goed, dat hebben ze dus ook meegemaakt uit Noordwijk vandaan.

Het trammetje naar Noordwijk, dat nam ik dus wel. Met m'n moeder dan. Noordwijk-Binnen, uitstappen voor de deur van mijn opa en 's avonds of als we daar geweest waren weer met het trammetje naar huis. Verder, fietsen hadden we, maar met het trammetje gingen we naar Noordwijk. En met het trammetje gingen we naar de eindhalte Breestraat / Hoge Rijndijk en aan het einde van de Hoge Rijndijk bij de eindhalte was Hoge Rijndijk 100 en daar woonde dus m'n tante met m'n oom. Broer, zus van m'n vader en m'n moeder, ook samen getrouwd en die hadden daar een kruidenierszaak. Dat met het bekende trammetje, de Boedapester, die had twee keer zitting met één rugleuning. Een verticale rugleuning werkt niet, dus er was een rugleuning en die kon versteld worden. En dat trammetje kon niet draaien, dus dat was versteld naar heen of weer. Dus één bank was niet te gebruiken want daar hing die rugleuning half op en over. Dat weet ik wel, bij de eindhalte kwam die conducteur langs en die moest al die rugleuningen even verdraaien voor de terugweg.

I: Allemaal handwerk.

G: Ja, en het mooiste was: ik wilde natuurlijk ook tramconducteur worden toen ik klein was, want "ping, ping" [maakt gebaar] en dat voetpedaal wat je beneden daar had. Dat was schitterend, als kind vond je dat geweldig.

I: De scholen, kunt u daar misschien iets over vertellen?

G: Ja. Nou, dan is die oorlog afgelopen, dan ga ik inmiddels naar de lagere school, kleuterschool had ik dus op de Haarlemmerstraat gehad, Caeciliastraat werd de volgende. Het was bijna iedere dag, na afloop als we de school uitkwamen óf in de Caeciliastraat, dan wel in de Lange Lijsbethsteeg was er straatvoetbal. En dan kwamen twintig jongens bij elkaar uit de school en daar werd er een uur gevoetbald. Het was of hier of daar [wijst op tafel] en wie bepaalden waar we gingen voetballen weet ik niet, het gebeurde. Hier of daar werd er gevoetbald, dikwijls. Gevoetbald, gevoetbald, het was meer een tennisbal; een grotere bal hadden we niet. Dus daar voetbalde je mee, met zo'n bal. En dikwijls kreeg die zo'n schop dat ie boven op een dak kwam en dan moest een van ons weer [erop klimmen] en dat kon dan via regenpijpen en dergelijke en nou ja, met een hijsje, op je handen staan, op je schouders staan, je voelt 'm wel, en dan kon je net de dakgoot halen en dan ging er één naar boven, dan kwam die bal weer terug. Want we hadden natuurlijk maar één bal. Iedere dag was dat heibel, er werd dan een jas op straat neergegooid en nog een jas op straat en dat waren dan de doelpalen.

I: Dat was het goal.

G: En hoe hoog dat was, god zal weten wat. Nou ja, dan verdween die bal weer achter. En dan: "Nee, het was binnen de palen of buiten de palen." Dat was altijd. Of het was te hoog. Of het was over. Maar goed, we hadden buiten wat te doen. We liepen daar. Veel jongetjes speelden mee, die woonden dan in de Hazewindsteeg bij de Clarissen [=Karmelietessen van het Goddelijk Hart van Jezus]. Dat waren nonnen en vanuit de oorlog waren het wezen. Dat huis zat vol met wezen, allemaal kinderen. En die jongetjes zaten dan bij ons op de lagere school. Als er een feest was, dan moest er van moeder een worst gebracht worden. Dan bracht ik een worst naar de nonnen van de Clarensteeg

[=Hazewindsteeg], want dan vroeg je aan weet-ik-het-wat-voor-een-heilige en dan werd het mooi weer. [lachend:] Hoe ze dat voor elkaar kregen, weet ik niet, maar die heb ik heel dikwijls weggebracht. Ja, die werd natuurlijk gebruikt voor die wezen, die vond z'n weg wel, daar gaat het niet om.

I: En wat leerde u op school?

G: [Pakt een blaadje met een gekopieerde tekening] Ik heb vorige keer al gezegd: mijn kleinkinderen moesten in de corona-tijd met opa's en oma's contact opnemen om te kijken hoe het vroeger was. Nou kijk, zo zag vroeger een klaslokaal eruit. Vier rijen van vijf banken en dan was hier een verhoogd platform, daar stond het zo in en daar zat de onderwijzer of onderwijzeres op. En die banken, die heb ik getracht te tekenen, die zagen er zo uit.

I: Prachtige tekening.

G: Nou ja, dit heb ik in vijf minuten even [maakt zin niet af].

I: [Wijst naar tekening, naar onderstel schoolbank] Dit was ijzer?

G: Ja, dit was gietijzer.

I: Het hele onderstel was van gietijzer?

G: Nee, gietijzer met een houten plank ertussen. Dat was de voetenplank, daar kon je met de voeten op zitten. En hier zat dan de zitbank, want die bank kon je opklappen, want anders kon je er niet in lopen. Pas als je met z'n tweeën erin stond, kon de bank naar beneden en kon je gaan zitten met z'n tweeën. Dan zat je gevangen. We hadden dan met zo'n schuifje de inktpot, en hier waren uithollingen, een uitholling gemaakt, en daar kon je je pen en je potloden in kwijt. En dan zaten er kastjes onder die banken, en daar gingen dan de boeken en de schriften in.

I: Die was open, zie ik; er waren geen laadjes?

G: Nee, open, dat waren geen laadjes, zat ook geen klep voor. Dat was open. Nou, en dan had je die bank. Voor de kleinkinderen had ik dit getekend. Zo'n pen, een kroontjespen, dat zei ze niks natuurlijk.

I: Nee, vulpennen kennen ze vaak ook niet meer.

G: Ik weet wel van mijn peetoom, die dan heel rijk was, kreeg ik op mijn eerste communie, toen ik zes was. Dat was dus net na de oorlog, mijn vader was een half jaartje dood, toen deed ik mijn eerste heilige communie, en wat kreeg ik? Nou, dat was hét cadeau van de hele familie, dat was niet te geloven: een balpen! Dat was een uitvinding, die had niemand. Ik had een balpen, hetzelfde soort plastic, zo'n ding dat je tegenwoordig voor een dubbeltje koopt! Dat moet toen een kapitaal geweest zijn. Twee cadeaus kreeg ik, en een vierkleurenpotlood.

I: O ja, die bestaan nog steeds ja.

G: Dan kon je zo: een kleur naar boven en dan schoot die weer terug. Nou ja, goed, de lagere school waar wij dus over begonnen, daar zaten we in zulke banken.

I: Nog een vraagje: zaten die banken vast, aan de vloer?

G: Ja, met grote bouten natuurlijk. Nee, daar kon je niet in schuiven. Uitgemeten allemaal met dezelfde afstand ertussen.

I: En wat deed u in die banken?

G: Twee uur zitten, zitten. Wat deed u in die banken. Ik zat zo in die bank. [laat foto zien] Dat is dan na de oorlog, van mij een jaarfoto.

I: Van de lagere school?

G: Ja, daar zat ik op de lagere school, dat is deze dan. Dit is zo'n bank dan met daarachter zo'n plaat,

I: Een mooie schoolplaat.

G: En om de beurt mocht er iemand inschuiven en dan foto [paar woorden onverstaanbaar]. Wat deed ik daar? Nou, rekenen, taal natuurlijk. Schrijflessen!

I: Met die kroontjespen?

G: Ja, en net als voor muzieknoden een notenbalk waren er lijntjes getrokken en dan moest je precies de A, en de f ging dan weer met zijn dingetje naar voren. En tussen twee lijntjes moest dan dat rondje van de f. Eindeloos zaten we lettertjes te schrijven tot je op een gegeven moment aan woorden schrijven toekwam, en dan allemaal aan elkaar schijven. Nou ja, mijn kleinkinderen weten überhaupt niet meer wat een letterschrift is, maar goed. En dan natuurlijk lezen en af en toe werd er

voorgelezen. We hadden een meester in de vierde klas en als we braaf geweest waren had hij een mooi boek; en aan het einde van de dag, het laatste kwartier, werden er een paar pagina's voorgelezen. Die kon goed voorlezen, die man, meester Jacobs. Van de [...] van de Caeciliastraat herinner ik me nog heel goed juffrouw Van Houten, dochter van de melkboer. Daar gaan we weer: Kort Galgewater, Morsstraat, als je bij de Morsstraat de eerste straat links [Smidssteeg] neemt, waar Rembrandt, het Rembrandt-atelier en dergelijke zit, daar op de hoek zat Van Houten, de melkboer. Daar was zij er een van, die juffrouw Van Houten. En, toevallig een paar maanden geleden heb ik de advertentie gelezen van juffrouw Rijkelerhuizen [Rijkelijhuizen], gestorven. Was ook een hele bekende, juf Rijkele, en die had kinderverlamming gehad, wat in die tijd meer voorkwam; tegenwoordig worden ze ervoor ingeënt. Dus die had één voet [slaat met geknakte vuist op de tafel], net als een meisje op de Lange Mare, van Van den Broek, de loodgieter tegenover ons huis [P. van den Broek en Zn., Mare 64], die had dat ook zo. En die juffrouw werd dan, in die tijd al, 'Hippe Cato' genoemd, omdat ze met die een voet klapte.

I: Een klapvoet?

G: Ja, en in de derde klas ging je naar juffrouw Van der Horst, ja, dat was er eentje die [maakt zin niet af]. Juffrouw Van der Horst, die had zo'n centimeter-bij-centimeter, vierkant liniaaltje, en die werd dan een kwartslag gedraaid dat goed die punt er in kwam, in je arm of in je been. Dan kreeg je goed op je donder.

I: Wanneer gebeurde dat?

G: Ik zat bij juffrouw Van der Horst, '46, '47, '48 [weet jaartal even niet].

I: Ik bedoel: wat moest een kind doen dat ze dat deed?

G: God zal het weten.

I: Dat weet u niet meer?

G: Niet veel. Dat was zo gebeurd. Dat gebeurde dagelijks. Nou ja, je haalde weleens wat uit op school en dan had je klappen gekregen, maar dat vertelde je thuis niet. Want als je het thuis vertelde dan kreeg je nog een pak slaag eroverheen, want de leerkracht had gelijk, zondermeer. Ik zeg niet dat ze ongelijk had hoor, daar gaat het niet om. Maar je hield je kop thuis erover. Tegenwoordig gaan ze zich beklagen en dan gaan de ouders meteen hup naar de leerkracht toe.

Goed, dat was dan de derde klas, juffrouw Van der Horst. In de vierde klas had ik dan meester Jacobs. In de vijfde klas meester Duin, van de zeeverkennerij was hij, een schipper was ie [zeeverkenners St. Paulusgroep]. Daar heb ik ook bij gezeten. Duin en dan als laatste meester Vreeburg, dat was de hoofdonderwijzer. Dat was de hotemetoot en dat was in de opleidingsklas, in de zesde klas, dan moest je toelatingsexamen doen voor een of andere middelbare school. Nou, die heeft een goede opleiding gegeven hoor. Hele moeilijke sommen, weet ik wel, had ik helemaal geen probleem mee omdat het toevallig bij mij erin past. Maar taal, aardrijkskunde, weet ik veel wat allemaal, je kreeg een heleboel. Hele topografische lijsten moest je uit je hoofd leren. Er werd goed onderwijs gegeven, vond ik. Achteraf ook nog.

I: U kunt erover meepraten natuurlijk.

G: Je zat dan in die bankjes en na een uur en drie kwartier ging de bel en dan kon je buiten op het speelplein uithollen, een kwartier, en dan zat je weer gevangen. Er werd klassikaal gezongen en klassikaal werden er tafels gedreund en andere dingen. 'Waar de blanke top der duinen', en dergelijke. Die dingen, die leerde je allemaal. Heel gek hoor. Dit is van de hak op de tak wat ik nu ga vertellen:

I: Geeft niet.

G: Wij hebben een Duits echtpaar dat we al jaren kennen. Een half jaar geleden krijgt die vrouw opeens een hersenbloeding, ze zit met een kop koffie, valt uit haar hand en hersenbloeding. Kan niet meer praten, kan niks meer. Weken zijn ze bezig geweest met proberen wat te praten. Ja kan ze zeggen, maar verder helemaal niks meer. Komt er een werkster binnen, want ze zit in een tehuis in een rolstoel, thuis is ze niet meer te handhaven, en die begint, in het Duits natuurlijk, 'Waar de blanke top der duinen' te zingen. Honderd procent zingt zij dat mee!

I: Ongelooflijk.

G: En dan zeggen ze, want ze verstaat alles, zing het dan als je het niet kan uitspreken, want ze kan geen woord uitspreken, maar die oude liederen van vroeger, die zingt ze met die werkster 100 procent zo helemaal mee! Hoe dat daarboven werkt!?

I: Iets in de hersens, een verbindinkje.

G: Ja, dat begrijp ik niet. Dat kan wel, maar een paar woorden, een spraaklerares. Zo gek is dat.

I: Maar kent u de liederen uit die tijd ook nog?

G: Ja, die ken ik ook nog, en van de zeeverkenner ken ik ook de liederen, ja, zeker weten. Niet dat ik kan zingen, want als ik ga zingen dan loopt de hele tent leeg. Dat weet ik ook wel, zo'n stem heb ik niet.

Nou ja, dat was dus wat ik me van de lagere school kan herinneren. En meisjes die zaten op die meisjesschool. Wat zij deden? Die zag je niet. Die kende je niet. Wat heb ik nog meer? [kijkt op briefje] Van de lagere schooltijd, dat voetballen heb ik. Wat in die tijd, vlak na de oorlog, heel in zwang was, was plakplaatjes sparen.

Twee bekende dingen: dat was, op bleekwaterflessen zaten punten en daar kon je plakplaatjes voor krijgen en op boterpakjes. Ik heb nog een plakboek en alle helden, sportfiguren van Nederland zeg maar van 1900-1955, die in die tijd geweest zijn, daar heb ik plakplaatjes van, ik heb er honderden en dat bleekwater. We gebruikten natuurlijk wel een paar flessen, maar wil je een grote verzameling hebben, hoe kwam je daar aan? Ik kon er aan komen omdat in dat onderhuis van de Dolhuissteeg, waar ik dus via dakgoten en dergelijke naartoe kon klimmen, dat was inmiddels verhuurd door de firma Bosman en die had ook op de Mare een handel in reinigingsmiddelen. Zeep en dergelijke, maar ook onder andere bleekwater. Dus al die flessen, twaalf in een krat, lege flessen, die stonden daar beneden in die Dolhuissteeg, daaronder opgestapeld tot er weer een vrachtwagen kwam leeghalen en dan klom ik eroverheen en ging ik van die bleekwaterflessen, die de mensen terug hadden gebracht, de bonnetjes eraf halen. Dus ik had stapels, dat was een soort hobby! Ik had een hele grote verzameling. Wie had dat vandaag aan de dag nog gedaan? Bleekwaterzegeltjes sparen. En wat ik me van vlak na de oorlog ook nog heel goed kan herinneren en dan komen we op een ander punt terecht. Toen was ik tien in 1949, dus de jaren na de oorlog. Er was niks, we hadden nog steeds een bonnensysteem en er was iedere avond als het donker werd een levendige, en dat was in de oorlog schijnbaar al, bonnenruilhandel in de Spijkerboorsteeg. Dat is een verbinding tussen het uiterste hoekje van de Mare bij de Romanuszaal precies langs de Hartebrugkerk zo naar de Haarlemmerstraat. Heel smal, geen verlichting en niks. Een donker gat was dat. Daar werden bonnen geruild, maar daar werden onder andere ook door ons, door m'n moeder en dergelijke, fiks geruild, want mijn oudste zus ging trouwen en die moest een uitzet hebben. Dus er moest bij De Koning, hoek Donkersteeg-Haarlemmerstraat, dat grote gebouw, dat was de grote winkel van De Koning. Kledingwinkel, bedden, lakens, pannenlappen, handdoeken en zo. En daar moest dus een uitzet gekocht worden, maar dat ging alleen tegen bonnen, dus daar werden bonnen geruild.

I: Dus dat was in '49. Vier jaar na de oorlog waren dat soort dingen nog op de bon?

G: Ja, nou loop ik even verder. In die tijd, verjaardag, familiefeest, de hele familie komt, stoelen langs de kant en daar zat het hele spul in de bekende kring. Mijn oudste zus ging trouwen [C.A. Edelaar trouwde in mei 1949 met E. Friedhoff]. Je hebt een ondertrouw en een verloving daarvoor. Dus dat waren drie feesten, drie grote feesten. Verloving bestaat tegenwoordig niet meer en ondertrouw ook niet meer. Ja, je gaat op het stadhuis wel tekenen en verder niet. Bij het verlovingsfeest van mijn oudste zus: de hele familie zit er en de koffiekant komt rond. Ze krijgen allemaal een kopje koffie. Dan komt het gebak erbij. Nee, de hele familie begint in één keer te zingen: 'Daar zijn de appeltjes van Oranje weer'. Wist ik wat er aan kwam. Mijn moeder had, nadat mijn vader gestorven was, kennis met Chris Pasma; het was geen verkering [Pasma was in 1938 getrouwd met Carolina Rasser en woonde op de Lange Mare nr. 62?, vanaf 1946 Bloemmarkt [=Boommakkt] 22, zie Johanna Pasma, *Carolina. Moeder van een dozijn. Een familiegeschiedenis uit Leiden*]. Die zat op de hoek van de Boommakkt recht tegenover de apotheek, had hij een fruithandel. En toen is er voor het eerst een import gekomen in '49, een groot schip vanuit Nederlands-Indië. Dat was toen het eerste wat weer met fruit in Rotterdam aankwam. Hij kon aan sinaasappelen komen. Iedereen kreeg een sinaasappel

bij de koffie. Nou, dat was gróót feest. Toen kwam het tweede kopje koffie. En de hele zaak begon: 'Yes, we have now bananas' en toen kregen ze allemaal een banaan. Ik was dus tien, wist ik wat een sinaasappel was? Nooit gezien van mijn leven, banaan nooit gezien. Dat waren twee nieuwe dingen op die avond voor mij. En dat werd dus bij de koffie geserveerd in plaats van koek. En dat was ook heel gek.

I: Dat was luxe.

G: Ja, dat was ook luxe. Via Chris Pasma was, die fruithandel heeft daar nog jaren gezeten, dat weet ik nog wel. Een grote fruitimport was dat. Daarom zei ik ook, ik kom er nog even op terug straks. Ons woonhuis op nummer 69 bij de burens daar beneden was ook een opslagruimte. En dat is een bananenstokerij geworden.

I: Als ik voor het huis sta links of rechts?

G: Als je voor het huis staat links [nr. 67]. Er kwamen van die groene kammen binnen, die werden daar naar binnen gebracht vanuit de vrachtwagen. En dan werd er een temperatuur gestookt, ik weet niet hoeveel, maar na enige dagen kwamen ze er geel uit. En dan gingen ze naar de handel toe. Dirkse had dat, mevrouw Dirkse liet dat doen en dat stonk. Het was een vreselijke lucht. Daar hebben we last van gehad. [Het Fruitpaleis, J.W. Dirkse, Haarlemmerstraat 75]

I: En wat rook je dan? Banaan of ...

G: Nee, verbrand hout, maar vies verbrand hout. Want die binnen-stammen van die bananen werden er helemaal bruinzwart van. Die hadden half in brand gestaan, ik weet het niet, maar het was een vieze geur.

I: Maar het idee was om ze sneller te laten rijpen, die bananen, voor de verkoop.

G: Ja, want ze waren hartstikke groen uit Indonesië gekomen.

I: Daar hadden ze ook wel een paar dagen over gedaan hoor.

G: Zeker weten, maar misschien in koelschepen, maar ze werden daar aangevoerd. Er zit nu een restaurant in. Daar beneden, een leerhandel heeft er jaren ingezet en daarna is het een restaurant beneden geworden. Ik heb bij de welpen gezeten op de lagere school. Ook iets heel gek. De pastoor is jarig, iedereen moet op de receptie komen. Ook de akela en de welpen met een delegatie, paar van die welpen erbij, waaronder ik. Jo Hoogeveen was de akela, Jo Hoogeveen, getrouwd met Zandvliet van de boekhandel op de Haarlemmerstraat. Die twee waren bij een ramp in Spanje met een twee vliegtuigen die tegen elkaar botsten, dood.

I: Faro in 1976, denk ik. [I vergist zich, de Faro-ramp was in 1992, meneer bedoelt de Tenerife-ramp in 1977]

G: Faro was het ja. In ieder geval, we waren daar geweest en de Mare was nog open. Ik was zeven of zo. We hebben netjes gefeliciteerd bij de pastoor. Bij de Hartebrugkerk over de Mare, hier is het water en zij woonden op de Haarlemmertrekvaart, zij moest de Mare door naar de Haarlemmertrekvaart toe. Maar ik was bij de Clarensteeg en het Vrouwenkerkhof, moest ik het bruggetje over, want daar woonde ik. Ik ben van die fiets gesprongen en zij dacht: Ik breng hem wel naar huis, ik breng hem wel over dat bruggetje heen. Hoe dat gegaan is weet ik niet; we zijn gevallen. Naar huis gestrompeld; ik had veel pijn, mijn arm stond achterstevoren.

I: Uw arm uit de kom?

G: Zal wel met de oorlog te maken hebben gehad, was dus na de oorlog. Naar het Academisch Ziekenhuis, lopend, dat deed flink zeer. Gekeken: o, die is uit de kom. Verdoofd. Trekken, trekken, kregen het niet voor elkaar. Foto maken. Nee, die is niet uit de kom, dat hele spul... Ik had, denk ik, niet genoeg kalk gegeten in de oorlog, met andere woorden: het was helemaal gebroken.

I: Uw elleboog was gebroken?

G: Helemaal gebroken. Er was geen kom meer, dus er viel niks meer in te zetten. Dat moest geopereerd worden. Professor Suurmond heeft dat gedaan; ik zal die naam ook nooit vergeten. Die heeft dat keurig netjes, die legpuzzel, stukje bij beetje in elkaar gezet. Die is er vier uur mee bezig geweest om dat weer in elkaar te zetten. En toen is het van hier tot daar in het gips gegaan. [wijst aan op arm]

I: De hele arm boven de hand.

G: Ik had een litteken, ik was opengesneden van hier tot daar. Dat zit onder mijn oksel hoor! Het zal '46-'47 geweest zijn en ik moest na die operatie blijven. Ik heb daar drie tot vier dagen gelegen. Tegenwoordig hadden ze allang gezegd pffft [wegwezen]. "Die jongen is niet goed", werd er gezegd. Je ziet zo bleek, dus ik had tbc. Dat kon niet anders; alle symptomen van tbc. En dan krijg je drie van die kastjes, niks te vinden, maar hij moet het hebben. Dat kan niet anders. Hij ziet eruit. "Ja", zegt mijn moeder, "hij heeft heimwee. Geef hem nou maar mee naar huis." Nee, ik heb daar vijf maanden gelegen in het ziekenhuis. Ik moest daar blijven. Er was daar niks, geen leesboeken, je moest je dag volmaken. Nou, ze hadden een klus voor mij. Nooit begrepen, in die tijd. Ik werd aan een tafel gezet en dan had ik een stuk gaas en daar werd een stuk watten ingelegd en daardoor kon ik met dat gipsen ding keurig netjes vasthouden en met die ander moest ik draaien en dan had je watten als een gedraaid geheel en aan de uiteinden kwamen twee spelden te zitten. [kijkt vragend] Nog geen idee? Ik heb er honderdduizenden voor jullie gemaakt.

I: O, damesverband uit de jaren '40. Er werd u niet verteld waarvoor het was?

G: Zo zat ik dan de hele dag en we lagen op zaal met een man of dertig. Kamertjes bestonden er in die tijd nog niet. Ik kon rondlopen en zelf naar het toilet. Ik zag er bleek uit. Uiteindelijk hebben ze me maar losgelaten en aan mijn moeder meegegeven. Na twee weken moest ik voor controle terugkomen. Nou ja, goed. Maar moet je voorstellen, na zes maanden gaat dat gips er af. Dus dat was zo in een bocht gezet, gips ging eraf en daar stond ik. Dat is helemaal stijf gegroeid, dat doet niks. Ik heb revalidatie gehad; ze probeerden die elleboog zo neer te zetten en dan dat zo er om heen, maar dat ging niet. Dus ik moeste iedere dag van de Lange Mare naar het Academisch Ziekenhuis lopen, dan ging die arm boven mijn hoofd en daar werd een band aan gezet met een koord over een katrol en daar stond vijftig kilo op een plankje en dat plankje werd weggetrokken en dan werd ik opgehangen. En dat gebeurde tien, vijftien keer en dan kon ik weer naar huis. Tot ik een klein beetje beweging kreeg en ik kon die fysiotherapeut verder organiseren. Maar klaagde je als kind? Ik heb een half jaar niet op school gezeten. Mazzel. Juffrouw Hoogeveen ook een half jaar niet. Ik heb ook wel eens op mijn sodemieter gehad van haar, hoor.

I: Daar bent u aan ontsnapt. Een geluk bij een ongeluk letterlijk.

G: Het is allemaal goed terechtgekomen, daar gaat het niet om.

I: Ja, maar wel ingrijpend voor zo'n jong iemand. En zo lang.

G: Achteraf zeg je voor zo'n jong iemand die ...Je moet er niet zo dramatisch over doen, ik mocht alles, dus ik probeerde ook alles. Straatvoetbal, je probeerde weer mee te doen voor zover dat ging. En alles wat ik te veel deed, daar zei die fysiotherapeut dan van: "Geweldig, het gaat goed met je."

G: [Na korte pauze] De bedrijven bij ons in de buurt waren Coster de wijnhandel, Taks de schoenhandel op de Haarlemmerstraat. Als je de Lange Mare afloopt dan loop je dood op het pand waar Taks in zat; met die kinderen speelde ik ook. Elshof, de drankenhandel er naast [W.A. Elshof & Zoon, nr. 139a], Smit heb ik genoemd, Oppelaar de kaasboer, Teekens, Boerhaave, die is er nog steeds op de Haarlemmerstraat. De familie Walenkamp kenden we. In die tijd gingen we met de verkennerij één keer per jaar op kamp. Dan ging je een week weg en dan moest er tien, vijftien gulden op tafel komen. Dat was in die tijd dan het bedrag voor het kamp. Dan moest er gespaard worden in die tijd. Het hele jaar was het sparen. Wij hadden een konijnenhok en die konijnen werden geslacht. Dat werd door mijn moeder gedaan. En voorzichtig gestroopt, die huiden werden gedroogd en die bracht ik dan naar Palm in de Clarensteeg en dan kreeg ik daar een gulden voor, want daar werden bontjassen van gemaakt. In die tijd was het, konijnenbont werd daarvan gemaakt. Dat kan ik me goed herinneren.

I: Maar mocht u omgaan met niet-katholieke jongens?

G: Ja, ja, ja, het was helemaal niet streng. Ik speelde heel veel met een klein meisje van een gemengd echtpaar, dat aan de overkant woonde, Lida Verschoor. Ik speelde met Kees van Dijk, die woonde boven de winkel van Smit Inrichting en die was protestant. Smit zelf was protestant, die kwam bij ons in huis. Het speelde misschien nog wel nog daarvoor; bij mijn vrouw thuis hoorde ik het. Je mocht niet kopen in een winkel van een protestant. Nee, dat mocht niet. Maar daar heb ik nooit wat van gehoord.

Nou ja, een half jaar niet op school. Schrijven, ik kan links en rechts schrijven, want ik ben rechts. Maar dat kon niet, dus in dat half jaar heb ik geleerd om links te schrijven. Ik ben naderhand weer gewoon op rechts overgegaan, maar later in mijn beroep college geven op de universiteit met die hele grote borden en die zalen waarin 200-400 studenten zaten was het voor mij geen probleem als ik hier wat schreef en daar nog even wat bijschreef en dan nog wat er bij en dan een woord erbij, dus dat was eigenlijk met twee handen schrijven, maar dat was makkelijk gewoon. Ik heb er geen trauma van opgelopen. Tegenwoordig hebben ze zo gauw een trauma. Nou okay. Dat was de lagere school.

I: U noemde net al de zeeverkenners en de Paulusband. Hoe bent u daar terechtgekomen?

G: Na de lagere school dacht mijn moeder: hij met die drie zussen, hij moet maar een jaar onder de jongens. Dus ik ben naar een kostschool in Roosendaal gestuurd. Maar dat heeft niks met Leiden te maken.

I: U kunt gewoon kort vertellen wat uw ervaring daar was. U bent toch weer teruggekomen na een jaar?

G: Ja, want ik werd thuis gemist. Ik miste thuis niet, maar thuis miste mij, of het zat financieel heel krap dat ik na een jaar weer terug moest komen, dat kan ook.

I: Ja, want kostschool is best duur natuurlijk.

G: Ja, het was een broederhuis. Daar zaten driehonderd jongens en die gingen naar school en dat had niks met dat broederhuis te maken. Sint Lambertus aan de andere kant van Roosendaal. Dus we liepen 's morgens naar school en we kwamen terug en we gingen heen, dus dat waren twee losse zaken. Dus de eerste klas van de middelbare school heb ik op het Lambertus Lyceum gedaan. Het enige vervelende van die kostschool was de financiële kant.

Ik ben er met de trein naartoe gegaan, alleen. Moest wel een keer overstappen, dat was natuurlijk wel even tricky voor mijn moeder. Met een jaar of twaalf komt hij alleen in Roosendaal terecht met zijn koffertje. Ik ben daar terechtgekomen. We waren daar met de auto van een oom van mij een paar weken daarvoor geweest om aan te melden. Ik heb daar toelatingsexamen gedaan, ik ben daar geslaagd. Op Bonaventura had je ook toelatingsexamen gedaan, ook geslaagd. Afijn, ik ging voor een jaar naar Roosendaal. Dat wil zeggen: herfstvakantie was er voor mij niet bij. Want die trein was te duur, denk ik, om mij naar huis te laten komen. Dus ik kon die week daar, niet helemaal alleen, want er bleven misschien vijf of tien hangen van de driehonderd en de rest ging allemaal naar huis. Dus 1 september toen die zaak daar begon, eind augustus moest ik me daar melden tot 23 december en toen kon ik voor het eerst weer met de trein naar huis. En ondertussen had ik zo'n rieten koffertje met een deksel een maat groter. Met leren riemen er omheen. En daar moest ik dan iedere maandag mijn vuile rommel in doen, bij de voordeur neerzetten, dat werd opgehaald door, ik denk Van Gend & Loos, bij mijn moeder werd in Leiden in ieder geval het afgeleverd door Van Gend & Loos, gewassen en twee, drie dagen later stond mijn koffertje weer bij de voordeur, kon ik het weer ophalen en had ik weer schone was.

I: Uw moeder deed in Leiden voor u de was in Roosendaal?

G: Ja, ja, ja. Ik was niet de enige hoor, want er stonden een heleboel van die koffertjes en die werden opgehaald door Van Gend & Loos. Op de Breestraat [? Rijsburgersingel] stond de stallerij met de paarden van Van Gend & Loos in Leiden en die bracht het koffertje weer naar mijn moeder toe. Dat ging natuurlijk zo door het hele land heen. Van Gend & Loos zat overal en nergens. Zo ging dat dus daar. Maar goed, ik ging na een jaar weer terug naar huis. Toen ben ik op Bonaventura terecht gekomen en daar ben ik in de zeeverkennerij terechtgekomen. Dit [laat foto zien] zijn overigens nog hele oude leraren van Bonaventura. Dit was [ir. G.] Wiessing en die gaf wiskunde, dit was de scheikundeleraar, ik ben zijn naam kwijt [H.A.J.M. van Woerden], [J.A.H.] Cranssen gaf Frans. Dat zijn foto's die stiekem in de klas genomen zijn door leerlingen. Want dat mocht helemaal niet, nee, dat was zwaar verboden. Maar dat konden ze toentertijd toch niet merken, de flits ging niet af, achter iemands rug om tsjak een foto van die man en dat rolletje werd later ontwikkeld en dan zag je wel wat er op stond.

I: Dat was wel bijzonder, een leraar in actie.

G: Ja, dit zijn drie foto's van leraren in actie.

I: Weet u wanneer ze genomen zijn, welk jaartal?

G: Vijfde klas, '46 [= '56].

I: Cranssen had een zoon Xavier en een zoon, François heette hij. Toen wij hier kwamen wonen speelden wij hier iedere avond voetbal op het grasveld met de jongens van Meijer, ook uit de Walenkampen-hoek.

G: [Andere foto] Dit zijn de fundamenteën van mijn huis. Kun je zien hoe kaal het was. Vanuit de achtertuin genomen de fundamenteën. Je ziet net de nieuwbouw van het Diaconessenziekenhuis. Dat kun je nu niet meer zien.

I: In welk jaar is dat ongeveer?

G: 1963. Als er familiefeesten waren, waren dat hele grote feesten. In de huiskamer op de Lange Mare en er is een keer een podium gebouwd van 50 cm hoog met gordijnen ervoor. En dat bekende stuk was altijd een draaiorgel ervoor. We hadden een draaiorgel gemaakt, zelf, van karton. En mijn oom van de Hoge Rijndijk 100 van de kruidenierszaak. Die draaide aan het wiel. Dit was indertijd, ik weet niet van welk houtje u bent: altaartje spelen.

I: O ja, priestertje spelen.

G: Met de jongens van Tros van de Oude Singel [H. Tros, Oude Singel 94B] en die hadden zo'n set en ik had zo'n set. En een kazuifel had je als speelgoed. Dat kreeg je na de oorlog. Dit is dan de Lange Mare waar ik voor de deur sta met dat vriendinnetje. Dit is de enige foto, die ik over heb kunnen houden van mijn vader met mij. Ik denk dat hij op de Oude Singel genomen is.

Deze foto moet aan het einde van de oorlog geweest zijn. Dat was aan de Lange Mare waar we dat kippenhok hadden. Daar sta ik met mijn vader op als klein jongetje naar de kippen te kijken.

I: En met de sigaar waarover u het in het voorgesprek al had. Uw vader rookte sigaar.

G: [Spottend:] Ja, het zal niet zo zijn. Die had een sigaar in zijn mond, ja. Mijn vader was dus gestorven. Mijn vader had dus in de oorlog ruilhandel via zijn aanmaaklimonade, die ruilde hij voor sigaren. Hij had een hele kast vol met sigaren. Dozen sigaren en potten met droogstenen bleken dat te zijn, wist ik veel. Die deksels zaten er ingeschroefd en die moesten af en toe op de kachel want dan verdampte het vocht er zeker weer uit. Mijn vader rookte veel sigaren en die was dus dood. En toen ik een jaar of twaalf was, zei mijn moeder tegen mij: "Joh, die sigarenlucht, die mis ik zo in huis. Want dat hebben we niet meer. Kun jij niet af en toe in de weekenden, zaterdag en zondag, een sigaartje opsteken, dat jij een sigaartje rookt?" Nou, dat is natuurlijk belachelijk om kinderen aan het roken te brengen op die manier, maar dat is dan toch gebeurd en zo heb ik die hele kast leeg gerookt.

I: U was ook de enige jongen in huis.

G: Ja, en hier: dat is in Oegstgeest. Daar loop ik met de drumband. Nee, ik was tambour-maître, maar ik denk dat dit nog een oudere foto is. Want hier loop ik nog met een trommel.

I: Wat was dan de relatie tussen de zeeverkenneren en de Paulusband?

G: Zeg maar 80 procent van de zeeverkenneren zat op de drumband en die heette de Paulusband. Je was niet verplicht om er op te gaan. Maar zo ging dat. Dit is op het Bonaventura bij één of ander jubileum.

I: Toen was u al leraar daar. Want u bent gaan werken bij het Bona voor vier jaar, toch?

G: Ja, ja, ja. Het kan zijn in die tijd dat ik daar al leraar was, maar dit was dus een zoveel-jarig bestaan van de drumband, wat daar gevierd werd.

I: Ja, een mooi pakje, ik zie het.

G: Ja, dit was dus het pakje van de zeeverkenneren van de drumband wat ik aan had. O hier, P.A.M. Haanappel, dat is ook een van de leraren. Die [is] buiten op de speelplaats gefotografeerd. Die is dus niet aan het werk. Die andere drie zijn aan het werk, om zomaar te zeggen. En dit was een van de bekende feesten in het eindexamenjaar. Op Bonaventura. Kun je nagaan wat een slechte kwaliteit; tegenwoordig had je ze weggegooid.

I: Ja, maar deze zijn zeldzamer.

G: Eindexamen gedaan. Oegstgeest, het Witte Huis, moesten we met de Paulusband ook een aubade brengen ergens voor. De Jorismarsen hadden we daar. De taptoe was het bekende verhaal met de [maakt zin niet af]. Ik weet niet wat er achterop staat. Vijfentwintig jaar [J.L.] Hagemeyer aan school verbonden [gevierd 13-1-1958]. Dat is een Duitse leraar. Als er iets was van de school, dan moest de

Paulusband optreden van de school. Wij liepen dus van de Hartebrugkerk in dit geval terug naar, dit is bij de molen.

I: En staat u hier ook op?

G: Ervoor, de tambour-maître.

I: Ik vind het een prachtige foto.

G: Ja, in die tijd was ik nog aan een overstap naar tambour-maître bezig. Toen was ik eerste tambour.

I: Zou ik hier een foto van mogen maken?

G: Je mag het hele spul fotograferen als je wilt.

I: Ik pak even mijn telefoon. Die zit in mijn jaszak, denk ik. [I loopt de kamer uit en komt terug]
Misschien is het een beetje donker hier.

G: Heb je meer licht nodig?

I: Ik heb het wel vaker gedaan bij foto's die Ik kan hem wel bijsnijden. Ik vind het wel prachtig, die setting. Het is wel corona-proof ook. [I bedoelt dat de muzikanten op de foto ruim afstand houden van elkaar]

G: Dit is nog het oude huis op de Oude Singel. Toen had mijn vader kersen gekocht. Zo'n soort foto had ik.

I: Ja, daar had u het over.

G: Dit is in die achtertuin. Vlak na de oorlog, toen we zo beroerd er bij zaten, mijn vader was toen gestorven, ja, hoe die mensen gekleed gingen toen, maar goed. Mijn moeder was toen zeven-, achtenveertig; je zou het niet zeggen. Toen hebben we Sanny den Hoffer, een Hongaarse jongen, een half jaar bij ons in huis gehad. En die werd weggebracht weer. Mijn moeder, twee oudste zussen, met de plunjezak van Sanny. Dit is weer een volgend toneelstukje op het toneel waar u net dat draaiorgel van gezien hebt, stonden de volgende.

I: Er werd wel flink uitgepakt dan hè. Met publiek.

G: Ja, met publiek. Dit waren twee zussen van mij; een toneelstukje moesten we doen, met viool, trommel, blokfluit moest ik spelen. Hier was ik zelf dan, weet ik wel. Op een avond in Bonaventura met Ron Koevoets. Maar nou weet ik nog steeds niet die naam van die scheikundeleraar.

I: Er is ook een Ron Koevoets geïnterviewd door De Stem van Leiden, niet door mij [7-5-2019, H.A. Koevoets].

G: Dat zal hem zijn; hij gaf daar Duits en ik gaf daar wiskunde. Wij moesten oppassen die avond op de jongelui in die zaal. O, deze foto ...

I: Een foto aan de rand van een grasveld met allemaal kinderen.

G: Nee.

I: Een klein jongetje op een driewieler.

G: Ja, ik weet wie dat is, hoor.

I: Maar waar was dit?

G: In de tuin van de familie Walenkamp aan de Lorentzkade. Dit was mijn kleuterschoolklas en die hadden een hele grote boom liggen. En ik ken die gezichten bijna nog allemaal. Het zijn bijna allemaal bekende Leidenaren die er op staan.

I: Op dat driewielertje was een kleinere van Walenkamp, die hoorde niet bij die klas, maar die hoorde in die tuin thuis.

G: O, hier zit ik ook weer in zo'n kersenmand. Dat er kersen gehaald waren.

I: Voor de fabriek hè?

G: Ja, op de Oude Singel was dat. Op een gegeven moment zijn we gestopt met inplakken.

Bij Evert Castelein heb ik dus mijn vrouw leren kennen. Al mijn vrienden, Janson van de melkboer op de Langebrug, Rijnbeek zegt je ook niks, die zaten allemaal op de zeeverkennerij en op de band. En Evert Castelein, allemaal op diezelfde dansles. En uit die groep allemaal een meisje gevonden; de wereld was niet groter. En dan was er één keer per jaar het grote bal in de Stadsgehoorzaal, 20.00 u begon en om 22.30 uur was het weer afgelopen. Ja, tegenwoordig zijn ze nog niet begonnen om 22.30 uur.

I: Maar het grote bal van wie?

G: Ja, van Evert Castelein. Het grote bal van de dansschool, ja, daar kwam onze les. Maar hij natuurlijk uur na uur telkens weer een nieuwe les. Dus dat hele spul kwam bij elkaar in de Stadsgehoorzaal en daar moest de Paulusband altijd optreden. In de Stadsgehoorzaal had je drie toegangsdeuren naar de grote zaal. Tegenwoordig is het omgebouwd. Die tafeltjes en stoeltjes waar wij dus aan zaten, die zaten op de dansvloer daar binnen. En de muziek zat op het podium. Als je geen zin had om te dansen, dan kon je boven zitten om te kijken. Dus op een gegeven moment wisten wij: kwart over negen moeten we optreden. Dus we liepen allemaal in smoking op dat bal en de meisjes in het lang. "Jongens, wij moeten zo op gaan treden" en dan gingen die meisjes boven een plek zoeken dat ze goed konden zien. En wij gingen ons in één of ander gat in de Stadsgehoorzaal omkleden in het zeeverkennerstenue en de instrumenten te pakken. En dan stonden we in die voorhal opgesteld en dan gingen die deuren open en dan was het in keer: WAP! met veel lawaai die zaal in trekken. En dan moest de polonaise langs alle trappen en gangen en God mag weten erachteraan. Maar goed, wij moesten die zaal in trekken en jaaa, net een meisje leren kennen, zit boven, ik loop daarvoor en ik heb thuis een heleboel geoefend en we hadden een tuin, want het is niet alleen oefenen met die stok, maar je moet hem ook een salto kunnen laten maken. En ik had thuis een dubbele salto geoefend, maar nog nooit vertoond. Dus ik kom die zaal binnen en daarboven zitten ze te kijken, dus ja dat moest gebeuren. Nou, het is gebeurd met alle zenuwen en de tamboer, die achter me liep, die dacht: ik loop maar gewoon door, straks gaat die stok die kont in. I: Maar het is gelukt?

G: Ja, het is gelukt. Die stok ging boven het balkon uit, dus die moest je wel opvangen, maar goed, we gingen weer door. Achteraf had ik het beter in mijn vingers, maar goed. Dat was dus het optreden met de Paulus. Tsja, dat was de middelbare schooltijd, waar ik wel over zou kunnen vertellen.

I: Wat ik me wel afvroeg, u bent daarna drie studies gaan doen, maar u had een voorkeur voor wiskunde, natuurkunde en scheikunde. Waar kwam die voorkeur vandaan? Heeft iemand dat gezegd?

G: Nee, nee, nee. Niemand heeft dat gezegd. Makkelijk antwoord. Ik had gemerkt op de middelbare school: die gingen mij heel goed af, daar kon ik mee spelen wat ik wilde. Dat zat erin, dit loopt niet parallel, dan zegt de natuurkundeleraar: "Die truc haal je maar zo uit, maar hoe dat wiskundig zit, dat vertelt de wiskundeleraar later nog wel." Dus ik had het idee opgevat, het onderwijs had er achteraf al ingezet: ik ga één grote leermethode schrijven waar wis-, natuur- en scheikunde in zitten en dan moet het parallel lopen. Want dan is precies dat in de wiskunde behandeld als dat in de natuurkunde nodig is of wat dan ook. Dus dat was het grondidee, dus daarom ben ik die drie studies gaan doen. Eerstegraads bevoegdheden gaan doen om op de hele middelbare school hbs, gymnasium was het toen, om daar les aan te kunnen geven. En ik heb op Bonaventura, daar hadden ze me gevraagd: "Kun je hier les komen geven?" Ik viel al regelmatig in op Bonaventura als er een wiskundeleraar ziek was. En dan zat ik in de derde klas en gaf dan les in de eerste of de tweede. Die kwaliteiten kenden ze toen al. Het scheen goed te gaan.

I: Ja, u kon al jong oefenen.

G: Ja, ik heb hele zwakke leerlingen op Bonaventura gezegd: "Kom nog maar eens een extra lesje, dan kan ik dit extra dingetje met je doen". Dus ze hadden me al gevraagd: "Joh, als jij een jaartje studie gedaan hebt, wil je dan niet komen voor ...". Dus ik ben naar Bonaventura gegaan en heb gezegd: "Ik wil wel, maar mijn plan is om een lesmethode te schrijven. Dus ik wil in de eerste klas alle leerlingen voor schei-, wis- en natuurkunde hebben. En wat je verder er bij doet, dat interesseert me niet, kan je het volmaken. Maar in het tweede jaar moet ik alles hebben wat er in die drie vakken aan de hand is. En zo moet dat doorbouwen tot het eindexamen aan toe." Zo ben ik begonnen, eerste, tweede klas gedaan. Ik heb vorige keer al verteld. Toen is de klad erin gekomen in het onderwijs. Toen werd er gerotzoid, de school moest omgebouwd worden voor de Mammoetwet. Er moesten vakken vervallen en leerlingen konden vakken gaan kiezen. Of juist niet kiezen, dat was het belangrijkste, die laat je maar vallen. Hou je een paar vakken over, want ik heb eindexamen gedaan in vier talen, dan had je twee wiskundevakken, je had je natuurkunde, je had je scheikunde, je had je mechanica, je had je kosmografie, je had biologie. En dan had je nog een stel van die vakken geschiedenis, aardrijkskunde, hand- en lijntekenen. Tekenen was toen een voorwaarde. Je moest

bepaalde tekeningen hebben, een portefeuille [portfolio] met tekeningen, want een gecommiteerde controleerde die tekeningen en dan werd je wel aan een zes geholpen, daar gaat het niet om. De twaalf, dertien kernvakken, daar moest je echt examen in doen. Tegenwoordig is het veel minder natuurlijk. Geen vier talen meer.

I: Tegenwoordig heb je die profielen hè.

G: Ja, die profielen dan.

I: Een toelatingsexamen was niet meer nodig voor de middelbare school hè?

G: Dat was afgeschaft, dat was niet meer nodig. Toen kreeg ik dat spul binnen en toen dacht ik: "Dat gaat fout met jouw plannen voor de toekomst", want die profielen waren er toen nog niet. Het was toen: je gaat vakken kiezen. Dus als jij in de wiskunde iets schrijft met natuur- en scheikundevoorbeelden erin, die je dan in de wiskunde verwerkt enz. Dat werkt niet. Dus nou ja, goed. Dat is dus in het honderd gelopen. Er kwam toen toevallig bij dat de rector moest gaan rommelen om leerlingen erdoor te krijgen. Dat heb ik de vorige keer ook verteld en toen dacht ik: inpakken en wegwezen. Ik heb er verder geen zin meer in en toen ben ik naar Delft gegaan. Ben ik daar wiskunde gaan doceren.

I: Ging uw voorkeur naar de wiskunde of is het toevallig zo gelopen?

G: Nee, maar van de drie ging mijn voorkeur uit naar de wiskunde.

I: En hoelang heeft u in Delft gedoceerd?

G: '66-'67 ben ik in Delft benoemd. En tot en met pensioen. Dus dat zijn 36, 37 jaar, dat ik daar gezeten heb.

I: Kunt u ook beschrijven wat het verschil was tussen het begin en het eind van uw werk daar? U hebt daar ook veranderingen meegemaakt. Dat hoeft niet heel uitvoerig, maar u kunt nu wel mooi van een afstand zeggen.

G: In Delft kwamen via een omweg leerlingen binnen, die mulo-B gedaan hadden. Mulo-B was nog de oude, ordentelijke school, laat ik het zo zeggen. En we kregen dus de nieuwe vwo'ers. De afkorting van vwo heb ik dikwijls aan de vwo'ers verteld: niet de afkorting Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs, nee: volledig waardeloos onderwijs. Dus ik zei: "Je komt hier met niks." En dat kon ik later aan de studenten duidelijk maken, want ze wisten van mijn vak niks meer. Mijn vrouw zit helemaal in de talenhoek en die vertelt hetzelfde over die talen, maar daar waag ik me niet aan, want dat was ook niet mijn sterkste punt, talen. In het begin hadden we nog de mensen van de oude stempel van hbs, gymnasium-B, die waren leergierig als ik weet niet hoe. Alles van de wiskunde kon ik daar aan verkopen. En wat ik eraan verkocht, ik verkocht te kort. Het was altijd: "Ja, maar en ... kunnen we niet ? "Tuurlijk kunnen we dat ook. Je komt maar een keertje langs op mijn kamer." [zei ik dan]. Je kon alles kwijt. Dat zag je afzakken met dat nieuwe onderwijs. "Nee, dat hoeft niet meer, iets extra's dat hoeft niet hoor." Wat jij vertelt hoeft ook niet meer. "Zeg maar hoe we dat op dat rekenmachientje een beetje tevoorschijn kunnen halen." En wiskunde heeft niets met rekenmachines te maken, maar ze willen alles op die rekenmachines kwijt. Het is denkwerk eerst en daar zie ik ook wel problemen mee in de toekomst komen. Een persoon hoeft maar het wiskundige denkwerk op te bouwen, als die ene persoon ... Dat is wel moeilijk in de wereld, want je bouwt het altijd met collega's op, maar goed... Als je dat alleen zou kunnen, zou je dat aan kunnen leveren aan een programmeur, die dat dan weer kan verwerken in de computer en dan Vraag mij niet hoe de motor van een auto werkt. Ja, ik weet een klein beetje omdat ik natuurkunde heb gestudeerd, maar eigenlijk weet ik het niet. Ik kan er wel in rijden in dat ding. Ik heb een rijbewijs en ik heb een knopje voor het licht, een knopje voor de rem en noem maar op. Maar wat er echt gebeurt, ik breng die auto naar een garage, die wordt nagekeken en de leidingen worden gecontroleerd en ik vertrouw erop dat alles goed gaat. Zo ook wat er als eerste die computer binnen komt, maar als er niemand meer wat uit kan denken, kan er nooit meer wat nieuws in die computer komen. Kan nog zo'n goeie programmeur zijn, maar als er niets nieuws is, dan valt er niks ... Bij grote computersystemen hier in Nederland, of dat nu de politie is of corona-injecties, daar moeten ze nog een groot computersysteem voor opzetten, dat ik geen vijf injecties krijg en Jantje niks. Dat moet nog georganiseerd worden. Dat loopt allemaal fout, er worden Ik noem nu het politiesysteem, maar er zijn allemaal systemen. Aan de Belastingen zijn systemen verkocht. Niemand die het controleert en

ze slikken het maar en rommelen ermee en het loopt fout. “O, jongens het loopt niet goed.” “Ja, maar ik heb het al vijf jaar geleden aan jullie geleverd”, zegt de programmeur. “Op mij valt het niet meer te verhalen.” Miljoenen worden er geschoven in dat IT. Maar goed, dat gaat ergens spaak lopen in mijn optiek. Maar in ieder geval, ik heb dat leraarschap verlaten en op het eind was het dus zo dat niet de technische leraren de overhand hadden, maar de –ogen hadden het. Niet je ogen, maar sociologen, pedagoog, demagoog. Wat voor –ogen, ja, ik noem dat zo.

I: Psychologen?

G: Psychologen, alle -ogen. Op het einde mocht ik zelfs aan die nieuwe studenten ... 1 september een nieuwe groep komt. “Dat ben ik, ik ga wiskunde met jullie doen. Sorry, jongens, dit boek ga ik behandelen dit jaar en vandaag is pagina 1-4 aan de orde.” Ik had gigantisch grote borden met dozen krijt, kleurkrijt, en vroeger was het een sport als het ware voor mij. 100 procent studenten en na twee weken wist ik: 20 procent daar stop ik geen tijd in, daar is de prullenbak, daar hoor jij thuis. 20 procent voorzichtig aan werken, want die zijn slimmer dan ik ben, maar die grote meute, die moet ik er door zien te krijgen. Daar wil ik alles voor inzetten om dat er door te krijgen bij die examens. Sommigen halen het in één keer, anderen in twee, drie of vier keer, kan niet schelen, maar die waren er nog. Ik zei dan: “We hebben het boek, pagina 1-3, ik zit hier, ga maar zitten studeren in je werkbank. Vragen? Kom maar hier.” Als ik een krijtje oppakte en ik begon op het bord, dan wist ik: o, die lopen achter die ruitjes, en ik werd op het matje geroepen. Ze moeten zelf ontwikkelen, die studenten, je mag ze niet meer helpen bij hun ontwikkeling.

I: Dus minder klassikaal.

G: Ze zaten er als een klas. Ze begonnen met 100 en dan vertelde ik dat en ze mochten drie pagina’s leren en de volgende dag zag ik al, twee, drie keer per week kwamen ze voor twee uur langs een bepaalde groep [zwakker] dan 90, 80. Na een maand had ik er 10, 15 over en de rest zag je nooit meer op college. Het interesseerde die lui niet, ze gaan toch niet een beetje in zo’n boek zitten bladeren en vragen komen stellen, dus ze zakten bij bossen. Ze kwamen door die tentamens niet meer heen.

I: Werd u daar op afgerekend?

G: In zoverre afgerekend, hoe zouden ze [...] af kunnen rekenen.

I: Kreeg u geen commentaar?

G: Ik kreeg commentaar als ik iets op het bord voor probeerde te doen voor een groep leerlingen, dan wel. We hadden docentenvergaderingen om de drie, vier maanden en dan hadden studenten zoveel tentamens verzameld. Dan was het; die krijgt zijn kandidaats of die kan afstuderen of die kan dit genoeg bij mekaar. Maar ja, toen kwam ook van de regering: als de studenten eruit mogen en je ze een diploma geeft, dan krijg je betaald, de universiteit. Nou, dat ging voorrang spelen en toen was het op een gegeven moment docentenvergadering. Die administrateur, die van al die vakken niks af weet: “Jantje, die zit hier al vijf jaar en heeft nog geen kandidaats. Dan maken we van die vijf een zes en van die vijf een zes en als ik er over een paar maanden nog een paar zessen ervan maak.”

I: Dat is fraude hè?

G: Dat weet ik ook wel, dat gebeurt nog volop. Een aantal van ons, maar anderen hadden daar geen problemen. Die vonden het prima. Die zeiden: “Als ik m’n geld maar krijg en ik ga op mijn kamer uit studieboeken leren en dan probeer ik mezelf verder te ontwikkelen. En die studenten van mij kunnen fffft, laat die administrateur maar zorgen Ik lever tentamens aan, dat er na drie maanden nieuwe opgaven zijn, dat ze wat kunnen doen. We kijken het na en verder houdt het op.” Ik was op het laatst ook al zo ver dat ik geen nieuwe tentamens meer maakte. Dan deed ik hetzelfde werk zes keer achter elkaar en dat was openlijk, konden ze zo in oude tentamens ophalen, ze konden ze kopiëren, ze konden ze thuis oefenen. Zinloos. Had geen zin, helemaal niet. Er werd niks gedaan. Hetzelfde tentamen, in het begin dacht ik één opgave hetzelfde houden, merkte ik geen verschil met de vorige keer. Op een gegeven moment ben ik ook gaan denken met mijn collega’s: we maken geen nieuwe opgaven meer, we zijn toch niet gek? Pas als het de pan uit gaat lopen gaan we weer nieuwe opgaven maken. Maar het liep de pan niet uit, dus toen er een mogelijkheid was om met pensioen heb ik ook gezegd: “Ik weg.” En zo is er dus een einde aan gekomen.

I: Het is een heel verhaal, u heeft heel veel verteld. Is er nog iets waar we het niet over hebben gehad, tot slot?

G: Het enige waar ik het nog niet over heb gehad, dat is de aankoop van dit huis. Mijn schoonvader zat in de installatie van huizen. Gas, licht, water, verwarming, dakbedekking. Goed. We hadden al een aantal jaren verkering, mijn vrouw en ik, en we wilden gaan trouwen en toen zei hij op een gegeven moment: "Ik weet een aannemer en die gaat huizen bouwen. Van Beukering, ook een bekende naam. Ik denk dat dat wat wordt, ga eens kijken." Goed, wij naar Van Beukering toe, die liet ons tekeningen zien. Daar komen huizen, dat was dan onze straat, garagepleinen en meer niet, want dat stond al. "Kan ik willekeurig zo'n huis uitzoeken en zeggen van ...?" Nee, die en die waren verkocht. Ik zeg, in samenspraak natuurlijk: "Nou, die ding lijkt ons het leukste huis." "Kom over een paar dagen terug, dan heb ik een paar papieren klaar en dan kunnen we dat tekenen en dan kunnen we de prijzen en noem maar op." Dus wij komen daar na een paar dagen en dit huis teken ik en okay. Dus handtekening eronder, zegt hij aan het einde: "Die tuinmuur loopt scheef weg, als ik die tuinmuur nou scheef laat lopen, dan zit hier die punt grond aan vast." Ik geloof dat hij zei voor f 5000 kon ik die punt grond er bij kopen. Ik dacht: ik heb wel meer het verhaal gehoord, het huis van je buurman is maar één keer te koop en je weet maar nooit. Nou, ik dacht: dat koop ik wel, ik zie wel aan die f 5000 te komen. "Okay", zegt hij, "dat is goed." Op die tekening staat een rechte lijn en niet zo'n extra punt. Die ik nou in mijn voortuin heb. En een hele grote garage zit er tussenin. Was er ook niet, maar een punt grond. Hij zegt: "Dat is morgenochtend in orde, dan ga ik eerst naar het kadaster om dat in orde te laten maken." Het eerste huis dat afgebouwd wordt van dit rijtje is dit huis. Van mijn burens ligt een betonplaat en er is nog helemaal niks daar. Wij gaan trouwen [november 1964] en als eerste wordt dit huis uit dit rijtje betrokken; er werd alvast vooruit gezorgd voor water en elektriciteit, de steigers stonden er nog helemaal omheen. Wij er in en ik had een oude schoolvriend en die plant een heg op die schuine lijn. En we worden wakker de volgende dag en de heg staat recht. Dus ik naar die jongens van Van Beukering, die bouwers, die nog op de steigers waren. Ik kende die jongens goed, dus ik zeg: "Geintje van jullie". Niks mee te maken. "Nou, bekijk het" en intussen die heg weer scheef gezet. Slapen, volgende morgen staat die heg weer recht. Ik zeg: "Wat krijgen we verdomme nou?" Dus ik naar die oude Van Beukering toe. "Ik blijf niet iedere dag die heg verzetten, hoe zit dat nou? Dat is toch van mij, dat stuk grond?" Hij zegt: "Ja, dat is van jou." Toen kwam de aap uit de mouw. Dit stuk grond hier waar die huizen op staan was van de gemeente. Waar nou het restaurantje Posthof op staat was van Van Beukering. Daar wilde de gemeente... want recht tegenover de Posthof staan twee studentenflats. Dat stuk wilde de gemeente hebben. Toen werd gezegd: "Kunnen we niet ruilen?" Dat is goed. "Ja, maar" zegt de gemeente, "dit stuk is zoveel vierkante meter groter dan daar, dus zoveel vierkante meters ruilen doen we niet. Er moet wat gebeuren en wat er moet gebeuren is dat er hiernaast voor f 20.000 een villa gezet moet worden en dat is voor de directeur van Rijnland, want die gaat er in wonen." "Dat is goed", zegt Van Beukering. Laat nou net op de dag dat ik kom om dat huis te kopen een meneer bij Van Beukering aankomen, die zegt: "Moet je eens luisteren, ik kom hiernaast wonen en er moet dit en dat aan dat binnenhuis veranderd worden." Hij zegt: "O, je bent de directeur van Rijnland". Nee, hij was niet de directeur van Van Beukering. "Daar heb ik niks mee te maken", zegt Van Beukering. Dat is ruzie geworden. Wat blijkt nou: dat was een lector in het Academisch Ziekenhuis. Was een geneesheer. Die heeft dat ding hiernaast voor f 90.000 gekocht. Van de directeur van Rijnland. Dus die directeur van Rijnland, die heeft een klusje voor de gemeente opgeknapt, die moest f 20.000 betalen, kon hem voor f 90.000 doorverkopen, dus ja f 50.000 "Ja", zegt Van Beukering, "ben ik besodemieterd. Daar moet ik ook wat aan verdienen, dat doe ik niet op die manier." Zo is die ruil niet tot stand gekomen. Dat is ruzie geworden, had ik niks mee te maken. Ik kwam net die avond aan en het was 's morgens gebeurd. Hij zegt: "Joh, die punt erbij kopen, heb ik gedaan". Die man dacht: ik heb een huis met aan vier kanten eromheen tuin. Ik sta los van het geheel. Ja, maar die tuin hiernaast was niet meer van hem, want die had hij al doorverkocht. Hij met zijn zoon waren 's nachts die heg aan het verzetten, want dat was van hem. Van Beukering heeft hem nooit verteld dat dat op het kadaster was omgezet. Dat is natuurlijk nooit een fijne situatie tussen ons en de burens. Goed, hij is inmiddels gestorven, de burens zijn eruit en er wonen inmiddels andere mensen. Prima contact, daar gaat het niet om.

I: Dat was geen fijne start.

G: Dus dat was de aankoop van het huis hier. Hoe dat gerommeld is.

I: Zullen we stoppen?

G: Ja.

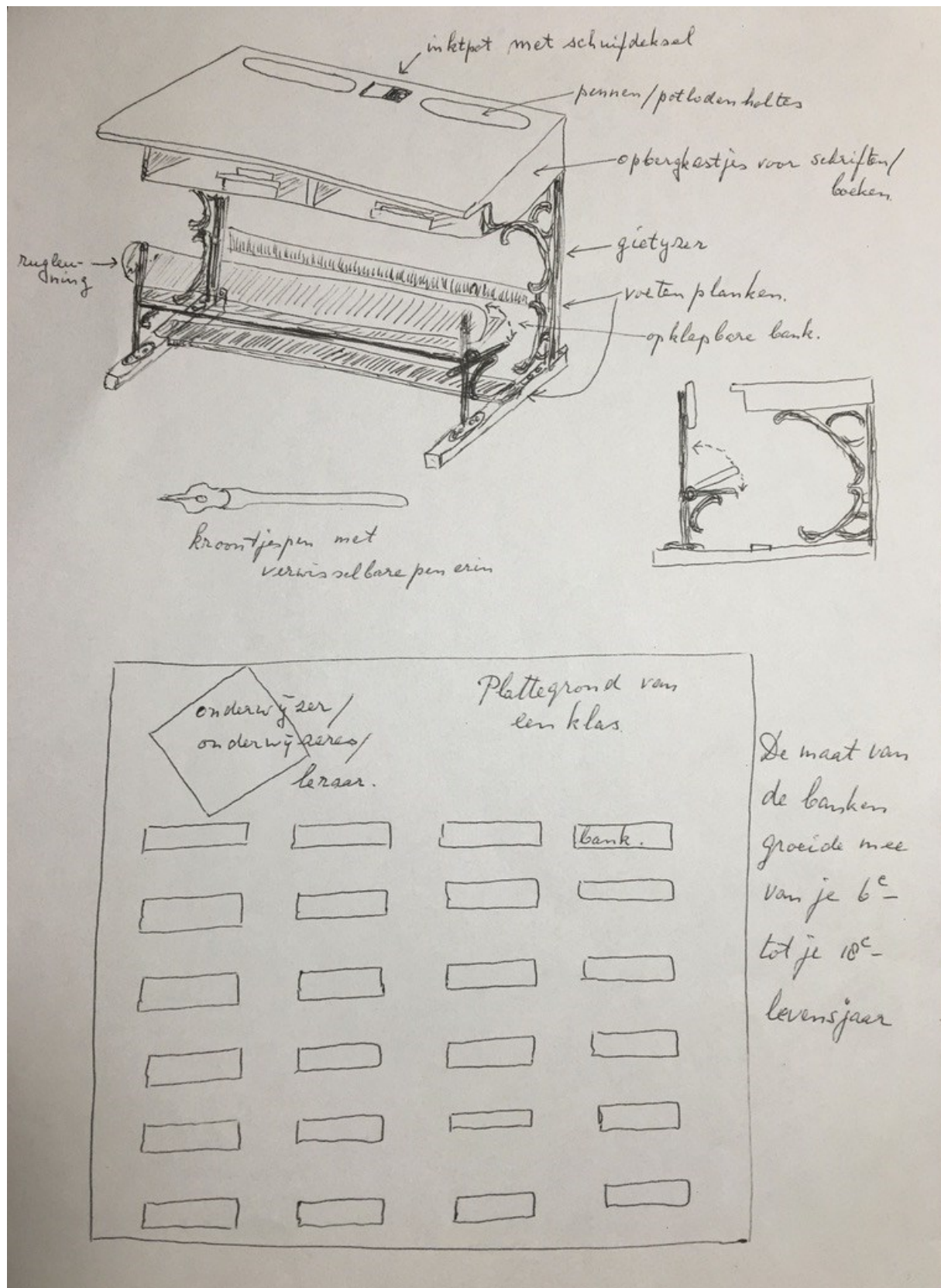
[Hieronder informatie van G. per mail ontvangen 21 december 2020:]

De Hartebrugkerk heeft als tekst boven de ingang: Hic est domus Dei et porta coeli (ik hoop dat het latijn klopt, de vertaling weet ik wel: Dit is het huis van god en de poort naar de hemel). In de binnenstad van Leiden was de vertaling bij de bewoners niet bekend. Ze konden het maar moeilijk lezen: Hik est domus deï et porta TSJEULI (deze uitspraak was te moeilijk) en het werd dan ook snel KOELI. In de volksmond werd dit dus de Koelikerk.

Dan nog een opmerking over 1953. De watersnood in Zeeland. Er werd door iedereen veel gegeven aan geld en goederen. Voornamelijk door de kerken ingezamelde kleding werd in een pand in de Van der Werfstraat opgeslagen en door huismoeders (waaronder mijn moeder via liefdadigheidsverenigingen) gesorteerd. Ik heb daar dagenlang bij geholpen, onvoorstelbaar de grote bergen die hun weg naar Zeeland moesten vinden.

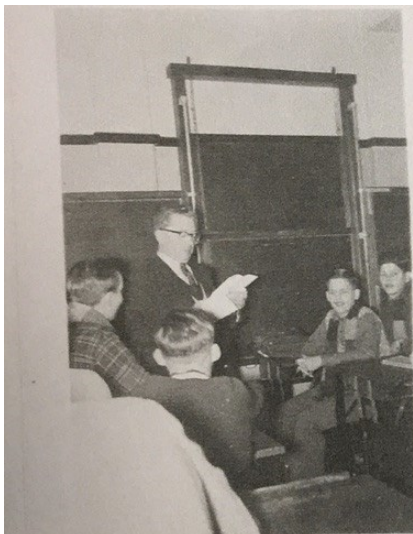
Pim Edelaar, 1945/46. Lagere school, op de achtergrond een schoolplaat van J.H. Isings.

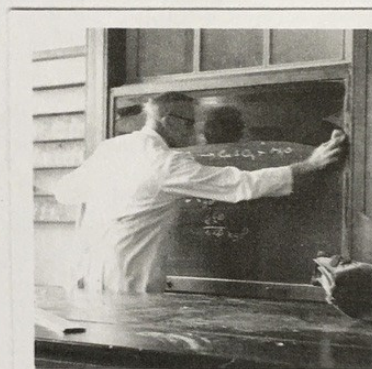
School van vroeger. Tekening van de heer Edelaar voor zijn kleinkinderen, 2020.

Vooraan als tambour-maître van de Paulusband, lopend richting molen De Valk, 1957.

Cranssen
Fons
Bona

V Woerden
scheikunde

Wiessing
wiskunde
Bona

Stiekem gemaakte foto's van leraren van het Bonaventura College, jaren '50.